

Aglaida Bolboceanu

**Accesul, relevanța și calitatea educației
în instituțiile de educație timpurie**

Studiu de politici publice

Chișinău, 2014

CZU 373.2

B 66

Studiul a fost elaborat în cadrul Proiectului „Consolidarea politicilor educaționale și creșterea nivelului de susținere a acestora de către beneficiarii direcți și indirecti ai sistemului educațional”, finanțat de Fundațiile pentru o Societate Deschisă prin intermediul Fundației Soros-Moldova și desfășurat în parteneriat cu Ministerul Educației.

Opiniile din acest studiu sunt ale autoarei și nu reflectă în mod neapărat pozițiile Institutului de Politici Publice, Fundațiilor pentru o Societate Deschisă, Fundației Soros-Moldova și Ministerului Educației.

Bolboceanu, Aglaida.

Accesul, relevanța și calitatea educației în instituțiile de educație timpurie : Studiu de politici publice / Aglaida Bolboceanu ; Inst. de Politici Publice. – Chișinău : Lexon-Prim, 2014 (Tipografia Reclama). – 65 p.

Referințe bibliogr.: p. 65. – 150 ex.

ISBN 978-9975-4188-9-8.

CUPRINS

SUMAR EXECUTIV	4
ÎNTRUDUCERE	6
CAPITOLUL 1. LOCUL EDUCAȚIEI TIMPURII ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA	
Locul educației timpurii în sistemul educațional al Republicii Moldova	6
Cele mai relevante documente pentru studiul prezent, care reflectă situația la zi în domeniul educației timpurii	8
CAPITOLUL 2. ASIGURAREA ACCESULUI LA EDUCAȚIA TIMPURIE DE CALITATE	
Accesibilitatea educației timpurii în documente de stat, politici educaționale, documente reglatorii	9
Accesul la educația de calitate la nivelul instituțiilor de educație timpurie	18
CAPITOLUL 3. RELEVANȚA EDUCAȚIEI TIMPURII	
Sensuri ale relevanței educației în literatura specială, documente de politici și strategii	25
Acțiuni orientate spre creșterea relevanței educației timpurii	35
CAPITOLUL 4. ÎMBUNĂȚĂȚIREA CALITĂȚII EDUCAȚIEI TIMPURII	
Note de istorie a dezvoltării conceptului „calitatea educației”	38
Conceptul de calitate al UNICEF și școala prietenoasă copilului	45
Acțiuni de îmbunătățire a calității educației timpurii în documente și în instituții educaționale	54
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	61
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	64
LISTA FIGURILOR	
Figura 1. Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar a copiilor de vârsta 3-6 ani, %	21
Figura 2. Rata de cuprindere a copiilor de 6-7 ani în învățământ, indiferent de nivelul în care studiază, %	21
Figura 3. Ratele de înrolare în învățământul preșcolar în localități rurale și urbane, %	22

SUMAR EXECUTIV

Scopul studiului este evaluarea accesului, relevanței și calității educației în instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova.

Finalitatea studiului o constituie concluziile referitor la realizările și problemele de soluționat în domeniul educației timpurii.

În partea de introducere a studiului sunt prezentate scopul, obiectivele și finalitatea preconizată.

Capitolul 1 al studiului scoate în evidență scopul educației timpurii conform Codului educației și obiectivele de dezvoltare a subsectorului prevăzute de *Strategia națională de dezvoltare „Moldova-2020”*, care coincid în mare măsură cu obiectivele de dezvoltare ale mileniului (ODM)¹. Locul educației timpurii în structura sistemului educațional al Republicii Moldova, scopul, principiile și obiectivele educației la acest nivel sunt descrise în conformitate cu cercetările recente în domeniu și cu practicile existente, în concordanță cu documentele relevante care reflectă situația la zi în domeniul educației timpurii.

Capitolul 2, „Asigurarea accesului educației în instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova”, în prima parte, se referă la baza legislativă a accesului la educație în Republica Moldova, reflectată în Constituția Republicii Moldova, Codul educației, actele naționale și internaționale privind drepturile omului și drepturile copilului. În partea a doua este analizată starea de lucruri la nivel local, în instituțiile de educație timpurie.

Capitolul 3 reflectă rezultatele cercetării literaturii și ale examinării documentelor de politici, normative și executive referitor la relevanța educației. În urma analizei documentelor și surselor literare, este definită relevanța educației, sunt prezentate documentele de politici, baza normativă și acțiunile care au fost realizate în vederea creșterii relevanței educației.

Capitolul 4 are ca subiect calitatea educației și activitățile realizate pentru asigurarea acesteia. Sunt prezentate elemente de istorie și sensurile noțiunii „calitatea educației”, pentru a înțelege mai bine cum ar trebui să fie educația de calitate, sunt analizate documentele de politici, obiectivele dezvoltării educației de calitate și baza normativă necesară pentru îmbunătățirea calității educației. În continuarea acestui capitol sunt prezentate activitățile care au fost efectuate pentru a realiza obiectivele trasate.

Studiul se încheie cu concluziile formulate referitor la realizările, problemele

---

¹. Declarația mileniului, adoptată în septembrie 2000 la Summit-ul Mileniului, de 191 țări, a fixat opt obiective de dezvoltare ale mileniului (ODM) în domeniul dezvoltării globale, de atins până în 2015. Unul dintre ele, ODM nr. 2, este: *realizarea accesului universal la educația primară*, a se vedea www.un.org/millenniumgoals/.

de soluționat în domeniul educației timpurii și recomandările pentru dezvoltarea subsectorului.

Cele mai importante recomandări sunt următoarele:

- intensificarea eforturilor administrației publice locale în implementarea politicilor educaționale, valorificarea autonomiei instituțiilor de învățământ și a parteneriatului cu părinții, a parteneriatelor educaționale;
- perfecționarea procesului de monitorizare a implementării reformelor, pentru a avea la îndemână informații relevante și obiective;
- diversificarea și dezvoltarea serviciilor educaționale în localitățile rurale, astfel ca ele să răspundă necesităților consumatorului;
- cadrele didactice este dator să cunoască problemele de politici educaționale, importanța problemei accesului la educație, problema calității și relevanței educației etc., ceea ce este important nu doar pentru informare, ci și pentru motivare, pentru proiectarea și realizarea propriei activități;
- îmbunătățirea procesului de pregătire a cadrelor didactice, accentul pe motivarea tinerilor talentați pentru cariera pedagogică prin asigurarea salariilor, a condițiilor de muncă decente, a oportunităților de creștere personală și profesională;
- sunt necesare acțiuni de publicitare și explicative, pentru ca părinții, comunitatea, administrația locală să cunoască mai mult despre intențiile Guvernului privitor la educație, școală, despre importanța pentru cetățeni a accesului, relevanței și calității educației;
- revizuirea capitală a formării psihologice inițiale și continue a cadrelor didactice, includerea atitudinilor profesionale față de părinți și copii, a competențelor de relaționare cu consumatorii de servicii educaționale ca obiective de formare profesională;
- eforturi energice ale administrației locale și societății civice întru eliminarea actelor de corupție, de violență, de atitudine discriminatorie față de copii, care se atestă încă în instituțiile educaționale;
- elaborarea documentelor legislative și normative și instaurarea parteneriatului real, lucrativ, cu părinții și cu societatea civilă, valorificarea posibilităților asociațiilor părintești nu doar la îmbunătățirea condițiilor de studiu ale copiilor, dar și în procesul de luare a deciziilor ce vizează politicile educaționale, procesul instructiv-educativ, strategia de dezvoltare a unității școlare etc.

INTRODUCERE

Scopul studiului este evaluarea calității, relevanței și accesului educației timpurii în Republica Moldova. Sunt abordate următoarele subiecte:

- obiectivele educației timpurii stabilite în documentele de politici educaționale;
- activitățile de reformare a subsectorului educației și dezvoltării timpurii;
- situația curentă și gradul de realizare a obiectivelor referitoare la educația și dezvoltarea timpurie: accesul copiilor la educația preșcolară; calitatea procesului educațional din perspectiva părinților; incluziunea educațională în instituțiile de educație timpurie.

Studiul se bazează pe analiza documentelor de politici educaționale existente în domeniul educației timpurii. Examinarea documentelor a fost orientată spre evidențierea obiectivelor și finalităților educației timpurii existente în documentele de politici educaționale, a activităților de reformare a subsectorului educației și dezvoltării timpurii, formularea obiectivelor referitor la situația curentă și gradul de realizare a obiectivelor educației și dezvoltării timpurii.

Rezultatele, sub formă de concluzii constatative, evaluative și recomandări, sunt încorporate în textul capitolelor și într-o rubrică specială la finele lucrării.

CAPITOLUL 1. EDUCAȚIA TIMPURIE ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Locul educației timpurii în sistemul educațional al Republicii Moldova.

Ca proces, educația timpurie cuprinde totalitatea activităților educative desfășurate în perioada copilăriei, de la 0 la 6-7 ani. Plasticitatea înaltă a proceselor nervoase și psihice, capacitatea extraordinară de învățare fac investiția în educația timpurie cea mai rentabilă dintre toate investițiile educaționale pe care le poate face un stat și incumbă cele mai mici costuri de oportunitate. Comportamentele și atitudinile emoționale formate la această vârstă constituie baza achiziției competențelor la școală, iar problemele de dezvoltare neremediate se agravează și condiționează probleme majore de comportament și imposibilitatea de valorificare adecvată a oportunităților actuale și ulterioare. Studiile de specialitate arată că participarea la educația timpurie de calitate creează egalitate de șanse și este principalul instrument de reducere a abandonului școlar timpuriu.

Conform realităților cotidiene din țara noastră și Codului educației al Republicii Moldova, aprobat de Parlament la 17 iulie 2014, educația timpurie constituie nivelul de start al sistemului de învățământ din Republica Moldova, având drept scop principal dezvoltarea multilaterală a copilului și pregătirea pentru integrarea în activitatea școlară. Educația timpurie cuprinde două etape: educația timpurie și

educația antepreșcolară. Ele se realizează în două cicluri: în grupe antepreșcolare pentru copii de la naștere până la vârsta de 3 ani; în grupe preșcolare pentru copii cu vârsta de la 3 la 6 (7) ani, inclusiv grupe pregătitoare pentru școală. Învățământul preșcolar – grupa pregătitoare – este obligatoriu.

Pornind de la rolul decisiv al educației timpurii în dezvoltarea ulterioară a copilului, în documentele strategice vizând sectorul educației sunt stabilite sarcini concrete, care preconizează majorarea ratei de înrolare în programele preșcolare a copiilor de vârsta de 3-6(7) ani și reducerea discrepanțelor dintre regiunile rurale și urbane, dintre grupele dezavantajate și cele cu venituri medii. De asemenea, se preconizează extinderea semnificativă a educației incluzive. Sarcinile respective, oficializate în principalele documente de politici naționale, au servit drept bază pentru demararea unui amplu proces de reformare a sub-sectorului de educație și dezvoltare timpurie a copilului.

Educația timpurie se desfășoară în creșe, instituții de educație timpurie cu diferite programe de funcționare sau alte tipuri de instituții care prestează servicii în conformitate cu standardele educaționale de stat. Educația timpurie poate fi organizată și în instituții rezidențiale pentru copiii orfani sau rămași fără îngrijire părintească, în instituții sanatoriale pentru copiii cu boli cronice, în instituții de învățământ special, în penitenciare și în instituții medicale.

Educația antepreșcolară se realizează în familie, care, în acest caz, beneficiază de finanțare de la bugetul public național, conform legislației în vigoare. La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară, cu finanțare de la bugetele locale, în limita posibilităților.

În instituțiile de **învățământ preșcolar** sunt înscriși, în mod obligatoriu, fără probe de concurs, toți copiii din districtul școlar arondat care doresc să frecventeze instituția respectivă. Statul suportă cheltuielile pentru serviciile de învățământ preșcolar și îngrijire în instituții publice pentru toți copiii, inclusiv cei cu cerințe educaționale speciale.

Fiind cetățeni ai Republicii Moldova, toți copiii – subiecții educației preșcolare, ca parte a sistemului de învățământ al Republicii Moldova – beneficiază de drepturile cetățenilor Republicii Moldova. Accesibilitatea educației, relevanța și calitatea ei în Republica Moldova sunt garantate de Constituția Republicii Moldova. Dreptul la educația de calitate, relevanța educației pentru creșterea personală și profesională, accesibilitatea ei sunt confirmate și concretizate prin principiile educației formulate în Codul educației:

- principiul echității – accesul la învățare se realizează fără discriminare;
- principiul calității – activitățile de învățământ se raportează la standarde de referință și la bune practici naționale și internaționale;
- principiul relevanței – educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și social-economice.

Realizarea acestor trei principii, care răspund trebuințelor fundamentale ale persoanei, sunt susținute de altele, prevăzute de același document, care prescriu condițiile în care devine posibilă realizarea primelor. Printre ele notăm:

- principiul incluziunii sociale;
- principiul asigurării egalității de șanse;
- principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor din minoritățile naționale la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Drepturile copiilor de vârstă timpurie și preșcolară la accesibilitatea educației, calitatea și relevanța ei sunt asigurate de standardele educaționale de stat, obligatorii pentru toate tipurile de instituții de educație timpurie: creșe, instituții de educație timpurie cu diferite programe de funcționare, alte tipuri de instituții care prestează servicii în conformitate cu standardele educaționale de stat. Cheltuielile pentru serviciile de învățământ preșcolar și îngrijire în instituții publice pentru toți copiii, inclusiv cei cu cerințe educaționale speciale, sunt suportate de stat.

Organizarea educației timpurii este încurajată și în instituții rezidențiale pentru copiii orfani sau rămași fără îngrijire părintească, în instituții sanatoriale pentru copiii cu boli cronice, în instituții de învățământ special, în penitenciare și în instituții medicale.

Întru asigurarea calității educației antepreșcolare în cazul când ea se realizează în familie, părinții beneficiază de finanțare de la bugetul public național, conform legislației în vigoare. Totodată, la solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară cu finanțare de la bugetele locale, în limita posibilităților.

Cele mai relevante documente pentru studiul prezent, care reflectă situația actuală în domeniul educației timpurii, sunt:

1. Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial, nr. 1, 12.08.1994. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
2. Codul educației al RM, Monitorul Oficial, nr. 319-324, 24.10.2014. Data intrării în vigoare: 23.11.2014.
3. Strategia națională de dezvoltare „Moldova-2020”, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 245-247, 30.11.2012, art. 791.
4. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului RM nr. 944 din 14 noiembrie 2014.
5. BNS, Anuarul statistic al Republicii Moldova 2013.
6. Rezultate în domeniul educației timpurii grație proiectelor „Educație pentru toți – Inițiativa de acțiune rapidă” și Parteneriat Global pentru Educație; Strategia consolidată și Planul comun de acțiuni pe anul 2011-2015.
7. Documentarea experienței în domeniul dezvoltării timpurii a copilului și implementării proiectului „Educație pentru toți – Inițiativa de acțiune rapidă” în Republica Moldova, studiu realizat de IPP, Chișinău, 2009.

8. Raport comun cu privire la realizarea Strategiei și a Planului consolidat de acțiuni 2011-2015 în sectorul educației, Chișinău, 2014.

9. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 114-16, 11.07.2011, art. 523.

10. Planul național de acțiuni pentru implementarea reformei structurale în educație, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 113, 12.07.2011, art. 552.

11. Foaia de parcurs privind acțiunile Guvernului în vederea dezvoltării învățământului vocațional/tehnic pentru perioada 2013-2014, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 262-267, 22.11.2013, art. 1008.

12. Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 30-33, 13.02.2009, art. 127.

CAPITOLUL 2.

EXTINDEREA ACCESULUI LA EDUCAȚIA TIMPURIE DE CALITATE

Accesibilitatea educației timpurii în documente de stat, politici educaționale, documente reglatorii.

În contextul actual, Guvernul Republicii Moldova consideră educația unul dintre cele mai eficiente mijloace de ridicare a standardelor de viață, de diminuare și prevenire a diferitor fenomene cu impact negativ asupra copiilor și tinerilor (abandon școlar, corupție, infrafracționalitate juvenilă, delincvență, muncă ilegală,) și de a oferi alternative pentru soluționarea situațiilor de criză, ca sărăcie, excluziune socială, discriminare, acces limitat la informație etc.

Echitatea socială și accesul la educația de calitate în Republica Moldova reprezintă deziderate majore. Cheia succesului realizării eficiente a politicilor în educație constă în soluționarea acestor două probleme majore: echitatea socială și accesul la studii de calitate. Aceste două aspecte se află într-o relație mutuală: echitatea socială se regăsește în accesul garantat la educația de calitate, iar educația de calitate poate fi accesată doar prin respectarea principiului echității sociale.

În Convenția privind drepturile copilului, la care a aderat și Republica Moldova, de asemenea, este prevăzut dreptul copilului la educație, și nu oarecare, ci de o anumită calitate: „Copilul are dreptul de a primi o educație care să îi permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității sale”.

Coerent cu documentele internaționale, Constituția Republicii Moldova, în articolul 35, declară dreptul la studii al tuturor copiilor, indiferent de originea etnică, limba vorbită, apartenența religioasă și starea materială a familiei. Fiecărui copil îi este garantat dreptul la educație de calitate, totodată fiind stipulate și căile de asigurare a lui. Cităm:

„(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire ei de perfecționare. (2) Întru asigurarea accesului la studii statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor. (3) Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele. (4) Învățământul de stat este gratuit. (5) Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii. (7) Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit. (8) Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic. (9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților”.

Articolul 51 din legea fundamentală se referă la protecția persoanelor cu dizabilități, care „beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială”.

Codul învățământului (CI) din Republica Moldova, în **capitolul 1, articolul 4, „Politica de stat în domeniul educației”, pct. (1)**, declară că educația în Republica Moldova este un factor primordial al dezvoltării durabile a societății, bazată pe cunoaștere. Prin **punctul 2 (a)** al aceluiași articol, statul garantează dreptul fundamental la educație, indispensabil pentru exercitarea celorlalte drepturi ale omului.

În articolul 3 din capitolul 2 al CI, printre principiile fundamentale ale educației sunt enumerate cele care stau la baza dreptului fundamental la educație:

- principiul echității – accesul la învățare se realizează fără discriminare;
- principiul calității – activitățile de învățământ se raportează la standarde de referință și la bune practici naționale și internaționale;
- principiul relevanței – educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și social-economice;
- principiul incluziunii sociale;
- principiul asigurării egalității de șanse;
- principiul unității și integralității spațiului educațional;
- principiul învățământului laic.

Spre deosebire de Legea învățământului, care declara asigurarea dreptului la educația de calitate, în Codul educației concepția accesului a fost dezvoltată în raport cu necesitățile personalității contemporane și cerințele social-economice actuale.

Asigurarea accesului la educație este concretizată în capitolul 3, articolele 5 și 6 ale CI, care se referă la condițiile de acces și limba de predare. Fiecare punct din articolul 5 reprezintă o condiție care lărgeste accesul la educația de calitate a cetățenilor din Republica Moldova, precum și a cetățenilor altor state și a apatrizilor. Cităm:

„(1) Cetățenii Republicii Moldova au drepturi egale de acces la educație și formare profesională inițială și continuă prin sistemul național de învățământ, în condițiile prezentului Cod.

(2) Statul asigură finanțarea pachetului standard de servicii educaționale pentru învățământul preșcolar, primar, gimnazial și liceal, indiferent de forma de proprietate a instituției de învățământ. Pachetul standard de servicii educaționale pentru învățământul general se aprobă de Guvern în termen de maximum 12 luni de la intrarea în vigoare a prezentului Cod.

[...]

(6) Statul susține persoanele cu cerințe educaționale speciale, elevii și studenții cu performanțe remarcabile.

(7) Statul garantează formarea și dezvoltarea competenței de comunicare eficientă în limba română, în limbile minorităților naționale, după caz, și cel puțin în două limbi de circulație internațională.

(8) Statul asigură condiții de formare și dezvoltare a competențelor de comunicare în limbile engleză, franceză și rusă în toate instituțiile publice de învățământ general.

(9) Statul promovează și susține învățarea pe parcursul întregii vieți”.

Articolul 6 concretizează căile de asigurare a accesului la educație din punct de vedere lingvistic:

„(1) În sistemul educațional, procesul de învățământ se desfășoară în limba română sau, în limita posibilităților sistemului educațional, în limbile minorităților naționale sau în una din limbile de circulație internațională.

(2) Statul garantează dreptul constituțional al părinților și elevilor de a alege limba de instruire la toate nivelurile învățământului obligatoriu, în funcție de posibilitățile sistemului educațional.

(3) Studiarea limbii române este obligatorie în toate instituțiile de învățământ de orice nivel și este reglementată de standardele educaționale de stat.

(4) Statul asigură condițiile necesare pentru studiarea limbii române în toate instituțiile de învățământ, inclusiv prin creșterea ponderii disciplinelor studiate în limba română în instituțiile de învățământ general cu altă limbă de predare.

(5) Statul susține – metodologic, didactic, curricular – învățământul în limba română pentru diasporă, cu respectarea legislației țărilor respective”.

Examinarea documentelor de bază care reflectă accesul la studii în Republica Moldova (Constituția și Codul învățământului) atestă existența premizelor politice și legislative pentru accesul liber al oricărui cetățean la educație și dezvoltare. Prevederile acestor documente au fost descifrate și concretizate într-o serie de documente cu tematica mai îngustă. Strategia națională de dezvoltare pe anii 2011-2015 prevede extinderea accesului și îmbunătățirea calității educației, orientându-se la indicatorii de acces, utilizați de organizațiile internaționale. În Republica Moldova, accesul la educația de calitate este promovat în toate documentele care se referă la politicile educaționale:

1. Strategia națională „Educație pentru toți” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 70-72, art. 441).

2. Strategia pentru tineret (Hotărârea Guvernului RM nr. 1541 din 22. 12. 2003).

3. Hotărârea Guvernului nr. 288 din 15 martie 2005 cu privire la aprobarea obiectivelor de dezvoltare ale mileniului în Republica Moldova până în 2015 și a Primului raport național „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova”.

4. Programul de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova (Hotărârea Guvernului nr. 863 din 16 august 2005).

5. Strategia națională și Planul de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106, art. 823).

6. Planul național de acțiuni comunitare pentru susținerea copiilor aflați în dificultate pe anii 2007-2014 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 141-145, art. 1028).

7. Planul național de acțiuni în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva copilului pentru perioada 2009-2011 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 218-220, art. 1362).

8. Strategia națională pentru tineret pe anii 2009-2013 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 68, art. 192).

9. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, 2009-2013.

10. Hotărârea Guvernului nr. 727 din 16 iunie 2003 „Despre aprobarea Strategiei naționale privind protecția copilului și familiei” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 126, art. 774);

11. Strategia consolidată și Planul de acțiuni în sectorul educației (anii 2011-2015), elaborate cu scopul realizării prevederilor documentelor de politici în domeniile ce țin de dezvoltarea învățământului, 2010.

12. Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 5-7, art. 27).

13. Hotărârea Guvernului nr. 450 din 2 iunie 2010 pentru aprobarea Planului național de acțiuni cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijirea părinților pentru anii 2010-2011 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 87-90, art. 519).

Accesul total la educație, prevăzut de Constituție și Codul învățământului, este concretizat în legi și regulamente particulare. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, în articolul 13, „Accesul egal la educație” (capitolul IV „Asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați la educație și sănătate”), dispune: „(1) Instituțiile de învățământ și educație asigură egalitatea între femei și bărbați: a) prin acces la educație și/sau instruire; b) în procesul de educație și/sau instruire, inclusiv la evaluarea cunoștințelor acumulate; c) în activitatea didactică și științifico-didactică; d) prin elaborare de materiale didactice și programe de studii,

în conformitate cu principiul egalității între femei și bărbați), prin includerea educației gender drept parte componentă a sistemului educațional; f) prin educația fetelor și băieților în spiritul de parteneriat și de respect reciproc. (2) Instituțiile de învățământ și educație nu pot stabili principii de admitere bazate pe restricții directe ori indirecte după criteriul de sex, cu excepția cazurilor stipulate în prezenta lege”.

Punctul (2) din articolul 6, capitolul III, „Activitățile de prevenire în cadrul grupurilor vulnerabile”, din Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA, proclamă drepturile egale ale copiilor și tinerilor afectați de HIV/SIDA la educație și programe de prevenire: „Copiii și tinerii afectați de HIV/SIDA au drepturi egale cu cele ale semenilor lor, beneficiază de asistență socială și juridică, acces la programele de educație și prevenire, precum și la îngrijirea și tratamentul de care au nevoie în virtutea statutului lor”.

Accesul la educație este unul dintre principiile învățământului secundar profesional consemnat în Concepția dezvoltării învățământului secundar profesional, aprobată recent de Ministerul Educației și Tineretului din Republica Moldova: „Principiul accesibilității promovează pentru toți membrii societății drepturi și oportunități egale de a obține calificarea solicitată în forma dorită”.

Cadrul legislativ din Republica Moldova dispune că instituțiile de învățământ și educație asigură accesibilitatea studiilor pentru toți cetățenii. Orice persoană, indiferent de vârstă, sex, naționalitate, convingeri, are oportunități egale cu cele ale semenilor de a obține o calificare prin intermediul instruirii și pregătirii profesionale de bază, prin educația formală și neformală pentru adulți sau prin intermediul instruirii individuale.

Pentru a asigura accesul la pregătirea profesională a persoanelor cu nevoi speciale (persoane cu dizabilități, șomeri ș.a.) sunt prevăzute forme speciale de instruire și pregătire profesională. Acest principiu oferă posibilitatea de a alege profesia în funcție de interesele și capacitățile individuale. Totodată, servind intereselor individuale, sistemul învățământului secundar profesional ia în considerare și particularitățile dezvoltării economice și sociale regionale.

Analiza cadrului legislativ și a structurii învățământului general relevă prezența premizelor politice, juridice și structurale pentru accesul fiecărui copil la educația de calitate. Totodată, sistemul educațional din Republica Moldova se confruntă cu anumite probleme, care limitează indirect accesul la educația de bază de calitate.

Documentele examinate reflectă evoluția conceptului „acces la educație”. Dacă în primii ani de implementare de către Republica Moldova a criteriilor internaționale de analiză a sistemului accesul la educație se referea la posibilitatea de a deveni elev, de a asigura un loc în clasă, manuale și ceva din îmbrăcăminte, în actele din ultima perioadă noțiunea respectivă își lărgeste aria până la asigurarea cu transport, modificări de curriculum, elaborarea planurilor individuale, adaptarea mediului fizic și psihosocial, diversificarea serviciilor educaționale etc., pentru ca, indife-

rent de condiția fizică și psihologică, persoana să-și poată exercita dreptul la studii. Pe de altă parte, sintagma „acces la educație” tot mai frecvent apare ca „acces la educația de calitate”, ceea ce arată că societatea nu se poate limita azi la educație pur și simplu, dar are nevoie de o educație care răspunde unor anumite condiții.

Importanța accesului la educație este apreciată atât de mult în prezent în teoria și practica educației, încât accesul a devenit unul dintre cele mai relevante criterii de apreciere a sistemului educațional din orice țară. Au fost elaborate și criterii recunoscute internațional de apreciere a accesului la educație: evoluția numărului de copii în învățământul general, școlarizarea, absenteismul și abandonul școlar.

Un argument este și Strategia națională de dezvoltare „Moldova-2020”, în care prima prioritate de dezvoltare națională este „racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie”.

Documentul care direcționează în prezent educația în Republica Moldova este *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* – principalul document de politici în domeniul educației, care „stabilește obiectivele și sarcinile pe termen mediu în vederea dezvoltării educației și definește orientările și direcțiile prioritare de dezvoltare a sistemului de învățământ din Republica Moldova. În scopul coordonării integrate a procesului de planificare strategică sectorială în domeniul educației, prevederile Strategiei au fost corelate cu documentele de politici relevante, cu reformele demarate în sistemul de învățământ, cu alte reforme ce reprezintă o continuitate operațională a acțiunilor proiectate în Strategia națională de dezvoltare «Moldova-2020»”.

Acest document a evidențiat accesul la educație ca prima condiție a succesului educației și a eficienței ei în procesul de soluționare a problemelor sociale. Astfel, sporirea accesului și a gradului de participare la educație și formare profesională pe tot parcursul vieții constituie prima direcție a Strategiei. Având în vedere multitudinea factorilor care determină decizia de participare la procesele educaționale, precum și impedimentele (ca exemplu se nominalizează experiența anterioară, care, conform studiilor psihologice, este un factor foarte important pentru deciziile ulterioare ale persoanei), documentul stabilește obiectivele specifice și acțiunile la direcția 1, începând cu educația timpurie:

„Obiectiv specific 1.1. Extinderea accesului la educația timpurie de calitate, astfel încât să fie asigurată sporirea ratei de includere în educația preșcolară a copiilor de 3-6 ani de la 82%, în 2012, până la 95%, în 2020, și a copiilor de 6-7 ani – de la 92%, în 2012, până la 98%, în 2020.

Acțiuni prioritare:

1.1.1. Perfecționarea cadrului de politici privind educația timpurie pentru toți copiii și a accesului echitabil la servicii de calitate la nivel național, local, instituțional și al familiei.

1.1.2. Dezvoltarea și modernizarea rețelei de instituții pentru asigurarea acce-

sului tuturor copiilor la educația de calitate prin renovarea și construcția instituțiilor preșcolare în funcție de necesitățile locale.

1.1.3. Identificarea timpurie a necesităților individuale ale copiilor pe domenii de dezvoltare și elaborarea mecanismelor și programelor de intervenție în vederea abilitării/reabilitării acestora

1.1.4. Diversificarea serviciilor de educație timpurie pentru a răspunde mai bine necesităților individuale ale copilului și celor locale.

1.1.5. Abordarea sistemică a serviciilor de educație timpurie prin promovarea colaborării dintre educație, ocrotirea sănătății și asistența socială prin oferirea de servicii integrate.

1.1.6. Sprijinirea comunităților dezavantajate/instituțiilor/famiiliilor pentru asigurarea accesului la programe de educație timpurie”.

Acțiunile prioritare proiectate sunt mai mult decât binevenite; examinarea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse arată că ele se referă la majoritatea factorilor care ar putea avea impact asupra deciziei de înrolare, respectiv se poate spera o probabilitate sporită de realizare a primului obiectiv. Probabilitatea de realizare ar putea crește dacă serviciile prevăzute ar include și asistența psihologică a beneficiarilor, având în vedere importanța factorului psihologic la vârsta vizată.

Principiul educației incluzive, acceptat recent în Republica Moldova, este o consecință a dezvoltării noțiunilor „echitate socială”, „dreptul la studii”, „accesul la educație pentru toți copiii” – o dovadă că sensul acestor noțiuni se modifică pe măsură ce societatea se dezvoltă atât economic, cât și social, psihosocial și spiritual. Una dintre funcțiile acestui principiu este sporirea accesului la educație a copiilor aflați în dificultate. Incluziunea este o caracteristică ce reflectă capacitatea societății de a asigura dreptul la educație a tuturor persoanelor prin crearea condițiilor de exercitare a acestui drept, astfel ca orice copil, indiferent de apartenența culturală, socială, etnică, rasială, religioasă și economică sau de abilitățile și capacitățile lui intelectuale sau fizice, să aibă șanse egale de a frecventa școala și a învăța împreună cu ceilalți copiii.

Strategia „Educația-2020” formulează două obiective specifice în vederea lărgirii accesului la educația de calitate pentru copiii aflați în dificultate:

1. „promovarea și asigurarea educației incluzive la nivel de sistem educațional, astfel încât să se realizeze o creștere anuală cu cel puțin 10% a accesului copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) la educație”;

2. reintegrarea socioeducațională a copiilor aflați în instituțiile de tip rezidențial, care să ducă la reducerea numărului de copii aflați în aceste instituții cu 25%, către anul 2015, și cu 50%, până în anul 2020; transformarea, către anul 2015, a cel puțin 20%, iar către anul 2020, a cel puțin 25% dintre instituțiile de învățământ de tip rezidențial în instituții de învățământ general.

Printre activitățile prioritare sunt prevăzute: armonizarea cadrului normativ

național de dezvoltare a educației incluzive cu politicile și normele internaționale în domeniu; promovarea la nivel de familie, administrație publică locală, comunități, instituții de învățământ a rolului educației incluzive în asigurarea șanselor egale la educația de calitate; implementarea Programului național și planurilor de acțiuni pentru dezvoltarea educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020; asigurarea asistenței psihopedagogice necesare dezvoltării copilului cu cerințe educaționale speciale, asigurarea infrastructurii și a condițiilor materiale propice pentru o educație incluzivă în instituțiile de învățământ din țară; reorganizarea sistemului de instituții de tip rezidențial pentru educația și îngrijirea copiilor cu cerințe educaționale speciale; redirecționarea resurselor financiare de la instituțiile de tip rezidențial reorganizate spre dezvoltarea serviciilor sociale și educaționale alternative.

În consens cu documentul strategic, Guvernul Republicii Moldova a aprobat *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*², care definește educația incluzivă: „...o nouă orientare care pune accentul pe cooperare, parteneriat, educație socială și valorizarea relațiilor interumane. Sunt reconsiderate scopurile, obiectivele și formele de organizare a educației, este reevaluată atitudinea statului și societății față de copiii, tinerii, adulții excluși și/sau marginalizați. Educația incluzivă susține integrarea educațională, socială, profesională a tuturor copiilor în comunitate, pornind de la valorile pe care i le poate oferi familia”.

Beneficiarii educației incluzive, conform documentului citat mai sus, sunt toți copiii, indiferent de starea materială a familiei, mediul de reședință, apartenența etnică, limba vorbită, sex, vârstă, de apartenența politică sau religioasă, starea de sănătate, de caracteristicile de învățare, de antecedentele penale. În special, se atrage atenție la grupurile cu risc înalt de excludere:

- a) copiii orfani, abandonati, lipsiti de îngrijire părintească;
- b) copiii din familiile defavorizate;
- c) copiii instituționalizați;
- d) copiii, tinerii și adulții cu dizabilități;
- e) copiii străzii;
- f) copiii și tinerii în conflict cu legea;
- g) copiii și tinerii traficați;
- h) copiii și tinerii supuși violenței;
- i) copiii și tinerii care consumă droguri, alcool, alte substanțe toxice;
- j) copiii afectați de HIV/SIDA;
- k) copiii cu maladii somatice cronice;

---

² Hotărârea nr. 523 din 11.07.2011 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, Monitorul Oficial, nr. 114-116, 15.07.2011.

l) copiii și tinerii cu tulburări psihice, devieri de comportament sau emoționale, alte stări patologice;

m) copiii cu dificultăți de învățare și comunicare;

n) copiii și tinerii supradotați;

o) copiii și tinerii, victime ale exploatării prin muncă;

p) copiii minorităților naționale, grupurilor religioase sau lingvistice;

q) copiii refugiaților sau copiii persoanelor deplasate intern.

Beneficiarii ai educației incluzive pot fi și alte categorii de copii, tineri și adulți care, din diferite motive, sunt marginalizați sau excluși în procesul accederii și realizării unui program de educație.

Sensul pedagogic nou al educației incluzive este că un sistem educațional este incluziv dacă prevede propria schimbare și adaptare, pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și medii de învățare în comun.

Obiectivele generale ale *Programului de dezvoltare a educației incluzive 2011-2020* sunt:

a) promovarea educației incluzive drept prioritate educațională în vederea evitării excluderii și/sau marginalizării copiilor, tinerilor și adulților;

b) dezvoltarea cadrului normativ și didactico-metodic pentru promovarea și asigurarea implementării educației incluzive;

c) formarea unui mediu educațional prietenos, accesibil, capabil să răspundă așteptărilor și cerințelor speciale ale beneficiarilor;

d) formarea unei culturi și a unei societăți incluzive.

La egalitatea șanselor, acces și incluziune se referă și obiectivele specifice 1.8 și 1.9 ale Programului: 1.8 – asigurarea condițiilor și implementarea acțiunilor în vederea reducerii abandonului școlar în învățământul primar și secundar general cu cel puțin 10% anual; 1.9 – asigurarea condițiilor favorabile integrării sociolingvistice a reprezentanților minorităților etnice și a persoanelor migrante.

La reducerea abandonului școlar va contribui *Programul național de combatere a abandonului școlar și Planul de acțiuni*, elaborarea și promovarea instrumentelor intersectoriale de prevenire și reducere a abandonului școlar, măsurile de informare și conștientizare pentru părinți (inclusiv de etnie romă) și implementarea unor sisteme performante de monitorizare privind frecventarea școlii și reușita școlară.

Obiectivul 1.9 se va realiza în procesul de implementare a *Programului național și a Planului de acțiuni pentru sporirea calității procesului de învățare a limbii române în instituțiile cu instruire în limbile minorităților naționale*, care urmează a fi elaborate; va fi modernizat procesul de studiere a limbii și literaturii în școlile cu instruire în limbile minorităților naționale prin racordarea la prevederile „Cadrului european de referință pentru limbi”; vor fi studiate mai multe discipline în limba romană, pentru a facilita integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi; se va imple-

menta un program și un plan de acțiuni pentru îmbunătățirea educației interculturale în sistemul de învățământ.

Prevederile documentelor de bază referitor la accesibilitatea educației – Constituția Republicii Moldova, Codul educației etc. – se regăsesc în documentele strategice ale Guvernului Republicii Moldova și ale Ministerului Educației sub formă de analize ale situației, obiective și acțiuni, care formează idei clare despre ce este de făcut pentru a asigura dreptul la educație a fiecărei persoane.

Menționăm și unele aspecte mai puțin reflectate atât în documentele cu caracter conceptual, cât și în cele ce orientează spre acțiune:

- dacă ne referim la evaluarea factorilor și a oportunităților, putem constata, pe de o parte, mai puțină atenție acordată factorului subiectiv, psihologic, iar pe de altă parte, o anumită reticență față de potențialul metodelor psihologice de a contribui la soluționarea problemelor;
- referindu-ne la accesibilitatea educației, menționăm mai puțin interes față de accesul la studii în raport cu genul.

Accesul la educația de calitate la nivelul instituțiilor de educație timpurie.

În scopul realizării prevederilor documentelor de politici în domeniile ce țin de dezvoltarea învățământului, Ministerul Educației, cu suportul donatorilor internaționali, a elaborat și a aprobat, în anul 2010, *Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015 și Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011-2015)*. Scopul și obiectivele acestor politici sunt în concordanță cu obiectivele de dezvoltare ale mileniului, pe care țara noastră și-a asumat obligația să le atingă până în anul 2015. **Scopul Strategiei consolidate** constă în:

1. stabilirea direcțiilor prioritare de dezvoltare a învățământului din Republica Moldova și a mecanismelor de realizare a acestora;
2. asigurarea unei dezvoltări durabile a sistemului de învățământ în vederea formării unei personalități integre, active, sociale și creative – factorii principali ai dezvoltării umane și ai progresului social-economic al țării – în baza principiului „învățământul – o prioritate a statului”.

În *Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru 2011-2015* au fost stabilite următoarele sarcini în domeniul educației timpurii și al învățământului preșcolar:

1. majorarea ratei de înrolare în programele preșcolare pentru copiii de 3-6 ani de la 75,5% în anul 2010 până la 77% în anul 2013 și 78% în anul 2015;
2. majorarea ratei de înrolare în programele preșcolare pentru copiii de 6-7 ani de la 85% în anul 2010 până la 90% în anul 2013 și 98% în anul 2015;
3. reducerea, până în anul 2015, cu cel puțin 5% a discrepanțelor în ratele de înrolare dintre regiunile rurale și urbane, dintre grupele dezavantajate și cele cu venituri medii.

Raportul comun cu privire la realizarea Strategiei și a Planului consolidat de acțiuni pentru sectorul educației 2011-2015, elaborat în 2014, prezintă mai multe

acțiuni întreprinse cu scopul extinderii accesului copiilor la educația și dezvoltarea timpurie:

- I. actualizarea cadrului normativ-juridic prin elaborarea și aprobarea regulamentelor de funcționare a instituțiilor preșcolare, de organizare obligatorie a pregătirii copiilor către școală de la vârsta de 5 ani, de funcționare a instituțiilor de tip „grădiniță–școală primară”;
- II. majorarea alocațiilor de mijloace financiare pentru Programul „Învățământul preșcolar”, volumul acestora crescând atât ca valoare absolută, cât și ca pondere în totalul de alocări pentru Programul „Învățământul public și serviciile de educație”;
- III. mobilizarea comunităților în scopul revitalizării instituțiilor preșcolare, al instituirii centrelor comunitare în localitățile care nu dispun de instituții preșcolare, al consolidării bazei material-didactice a învățământului preșcolar;
- IV. deschiderea a 37 de grădinițe, mijloacele financiare necesare fiind alocate atât de autoritățile moldovenești, cât și de partenerii internaționali de dezvoltare;
- V. crearea în cadrul Proiectului IKEA a 44 de centre comunitare în localitățile rurale, în care au fost instituționalizați peste 2,2 mii de copii cu vârsta de 3-6(7) ani;
- VI. renovarea a 25 de instituții preșcolare, mijloacele financiare fiind alocate din Proiectul GPE;
- VII. Proiectul „Parteneriatul Global pentru Educație”, care a demarat în perioada la care se referă Raportul, are drept scop promovarea educației timpurii de calitate pentru toți copiii din Moldova.
Activitățile preconizate în Proiectul „Parteneriatul Global pentru Educație” în Republica Moldova sunt structurate în trei componente.
  - I. Renovarea până la 40 de instituții preșcolare și dotarea acestora cu cărți, mobilă, materiale didactice și jucării. Dezvoltarea parteneriatelor sociale, extinderea gradului de implicare a comunităților.
  - II. Îmbunătățirea accesului la educația timpurie de calitate pentru copiii cu nevoi speciale sau aflate în situație de risc. Promovarea serviciilor de educație incluzivă, deschiderea a 2 centre comunitare pentru reabilitarea și integrarea copiilor cu nevoi speciale, dotarea acestora cu echipamente de reabilitare, mobilă, jucării, transport pentru a aduce copiii la aceste centre. Elaborarea și editarea de programe și ghiduri pentru educația incluzivă, instruirea cadrelor didactice și a părinților.
  - III. Îmbunătățirea calității educației timpurii prin instruirea cadrelor didactice și manageriale din instituțiile preșcolare, formarea continuă a cadrelor didactice din universitățile ce pregătesc specialiști pentru învățământul preșcolar. Elaborarea și editarea de materiale didactice în domeniul educației și dezvoltării timpurii a copilului.

Conform situației de la începutul lunii mai 2014, în cadrul acestui proiect au fost realizate o serie de activități, care au contribuit la lărgirea accesului la educația timpurie:

- I. au fost terminate lucrările de renovare a 25 de instituții preșcolare, în 3 localități lucrările de renovare continuă; sunt planificate lucrări de renovare încă în 2-3 localități;
- II. în instituțiile renovate au fost înscriși 1 194 de copii, ceea ce reprezintă 99,5% din ținta stabilită în proiect; se preconizează că ținta va fi atinsă în volum deplin după finalizarea activităților care se derulează în prezent;
- III. din cele 38 de instituții planificate, 38 au fost dotate cu mobilă și 34 cu terenuri de joacă și sport;
- IV. au fost elaborate propuneri de modificare a cadrului normativ-juridic ce au drept scop facilitarea accesului copiilor cu nevoi speciale la serviciile de educație și dezvoltare timpurie;
- V. 2 grădinițe au fost dotate cu echipament pentru reabilitarea copiilor cu cerințe educaționale speciale și cu autovehicule pentru a transporta copiii la centrele deschise.

Acțiunile realizate de autorități în strânsă cooperare cu partenerii de dezvoltare și organizațiile societății civile, reflectate în Raport, au condus spre îmbunătățirea situației și lărgirea accesului la educație în domeniul educației și dezvoltării timpurii a copilului. În anul 2012, în țară funcționau 1 418 instituții preșcolare, cu 37 mai multe decât în anul 2010. În anul 2012, în instituțiile preșcolare erau 141,1 mii de copii, cu 11,1 mii mai mulți decât în anul 2010. În primii doi ani de implementare a Strategiei, creșterea numărului de copii cuprinși în instituțiile preșcolare a fost de 8,5%.

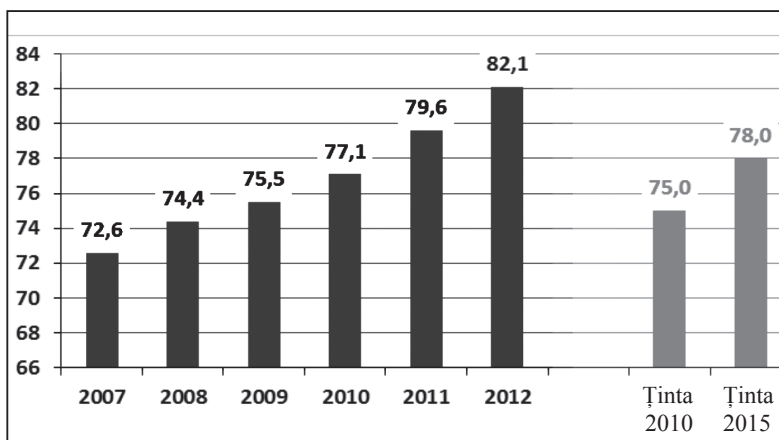
Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar a copiilor de vârstă de 3-6 ani a crescut de la 77,1%, în anul 2007, la 82,1% în anul 2012.

Progresele înregistrate de Republica Moldova în domeniul învățământului preșcolar au servit drept un factor mobilizator și pentru îmbunătățirea situației în domeniul învățământului primar, întrucât părinții, comunitățile și autoritățile locale, în baza unor exemple de bune practici și a propriilor experiențe, și-au revăzut în mare măsură atitudinile față de importanța educației.

Realizările menționate mai sus se bazează atât pe rezultatele implementării cu succes a granturilor EFA-FTI din anii 2006-2010, cât și pe rezultatele activităților din Proiectul „Parteneriatul Global pentru Educație”, aflat în curs de implementare.

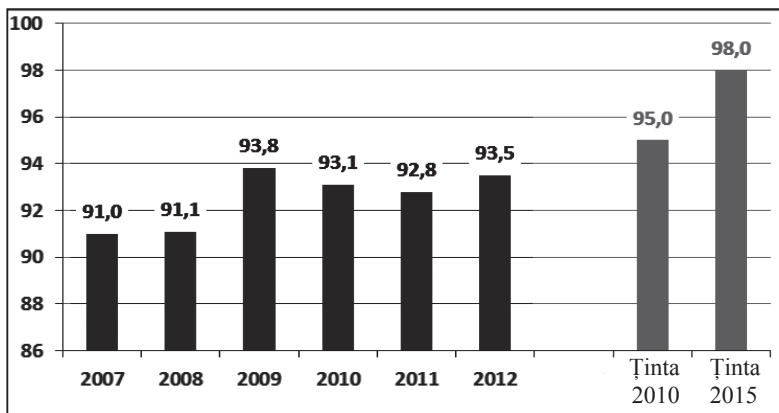
Date statistice referitoare la rata de înrolare în programele preșcolare pentru copiii de 6-7 ani, pentru care *Strategia consolidată* stabilește ținte pentru anii 2010 și 2015, lipsesc, întrucât mulți copii din grupa respectivă de vârstă sunt deja înscriși în învățământul primar, clasa I. Pentru a evalua progresul, în statisticile oficiale referitoare la obiectivele de dezvoltare ale mileniului, în Republica Moldova se utilizează alți doi indicatori: rata de cuprindere a copiilor de 6-7 ani în învățământ,

Figura 1. Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar a copiilor de vârstă 3-6 ani, %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2014

Figura 2. Rata de cuprindere a copiilor de 6-7 ani în învățământ, indiferent de nivelul în care studiază, %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2014

indiferent de nivelul în care studiază, și rata copiilor înmatriculați în clasa I care au fost încadrați în programe de educație preșcolară.

Evoluția ratei brute de cuprindere a copiilor de 6-7 ani în învățământ, indiferent de nivelul în care studiază, în anii 2007-2012, este una sinuoasă. Scăderea din anii 2010-2011 a acestei rate a fost oprită și, începând cu anul 2012, se atestă o îmbunătățire a situației. Deși în anul 2012 rata în cauză avea valoarea de 93,5%, atingerea

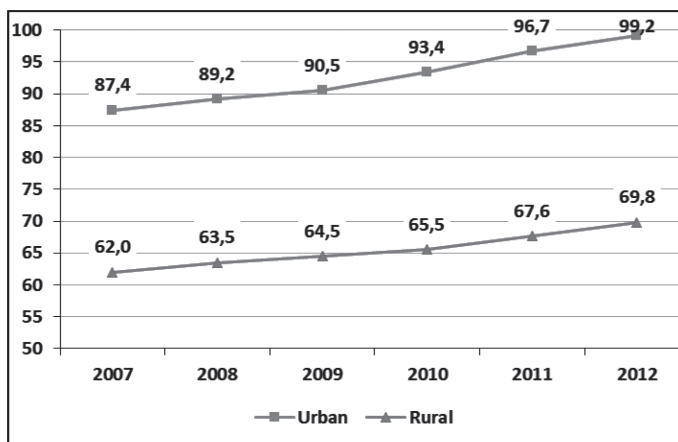
țintei de 98,0%, asumată pentru anul 2015, va necesita eforturi susținute din partea autorităților centrale și locale.

În ansamblu pe țară, pentru toate grupele de vârstă, atât ratele brute, cât și cele nete de înrolare în învățământul preșcolar au fost în continuă creștere. Însă discrepanțele urban-rural persistă. Mai mult ca atât, diferențele urban-rural din ratele de înrolare în învățământul preșcolar au crescut cu 4 puncte procentuale: de la 25,4% în anul 2007, la 29,4% în anul 2012.

Creșterea diferențelor urban-rural din ratele de înrolare în învățământul preșcolar se explică prin mai mulți factori: posibilitățile financiare reduse ale autorităților locale din sate, comparativ cu cele ale autorităților locale din orașe și municipii; deprivarea economică pronunțată a mai multor localități rurale, în special a celor mici; numărul mic de copii de vârstă preșcolară din mai multe sate, fapt ce împiedică autoritățile locale să deschidă instituții preșcolare.

Întrucât reducerea discrepanțelor urban-rural într-un timp scurt reprezintă o sarcină social-economică complexă, inversarea tendințelor de creștere și, mai mult

Figura 3. Ratele nete de înrolare în învățământul preșcolar (rural-urban), %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2014

ca atât, reducerea acestor diferențe cu cel puțin 5,0% până în anul 2015, așa cum se specifică în *Strategia consolidată*, este puțin probabilă.

În *Raportul comun referitor la realizarea Strategiei consolidate*, în domeniul educației și dezvoltării timpurii a copilului au fost identificate anumite **constrângeri**:

1. lipsa instituțiilor preșcolare în 157 de localități ale țării, ponderea acestora fiind de 9% din numărul total de localități. În majoritatea acestor localități numărul de copii de vârstă preșcolară este foarte mic, fapt ce reprezintă un obstacol

- esențial în deschiderea de instituții preșcolare cu program complet;
- II. lipsa de locuri în instituțiile preșcolare din municipiul Chișinău;
  - III. degradarea clădirilor, bazelor materiale, didactice și metodice ale grădinițelor închise și ale grădinițelor sezoniere;
  - IV. condițiile nesatisfăcătoare din multe instituții preșcolare care funcționează: lipsa sau insuficiența materialelor ilustrativ-didactice, a jucăriilor, a mobilei;
  - V. lipsa cadrelor didactice și tehnice cu o pregătire profesională în domeniu;
  - VI. inadvertențe în implementarea standardelor de dezvoltare a copiilor de la naștere până la 7 ani, a standardelor profesionale pentru cadrele didactice din educația timpurie, a curriculumului și ghidurilor, fapt ce afectează calitatea educației timpurii;
  - VII. bugetul limitat și gestionarea ineficientă la nivel local a resurselor alocate pentru învățământul preșcolar;
  - VIII. impedimente de ordin normativ-juridic în dezvoltarea parteneriatelor public-privat pentru prestare de servicii educaționale destinate copiilor de vârsta preșcolară.
Realizări importante pot fi deduse din datele conținute în Raportul de activitate al Direcției învățământ preuniversitar în anul 2013. În scopul asigurării accesului la educație timpurie de calitate, sub egida Ministerului Educației au fost realizate următoarele acțiuni.
    - I. Au fost instruite în domeniul educației incluzive 50 de cadre didactice și specialiști din serviciile specializate de reabilitare a copiilor cu dizabilități și 38 părinți.
    - II. În vederea perfecționării cadrului normativ și de politici privind educația timpurie, a fost revizuit *Regulamentul sanitar privind normele de igienă pentru unitățile de învățământ preșcolar* (ultima variantă este prezentată la MS).
    - III. În cadrul proiectului „Extinderea modelului de succes privind incluziunea educațională a preșcolariilor din Republica Moldova”, realizat în parteneriat cu AO „Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin”, Criuleni, au fost create 3 grădinițe cu practici incluzive în raioanele Leova, Edineț, Ștefan-Vodă, pentru 100 copii cu dizabilități. Au fost create serviciile specializate de reabilitare – psihologic, kinetoterapeutic, logopedic, psihopedagogic – și dotate cu necesarul de inventar, utilaj, echipament de reabilitare, cărți și materiale didactice pentru copii și educatori. Cadrele didactice și specialiștii și părinții au fost instruiți în baza Ghidului „Incluziunea socio-educatională a copiilor cu dizabilități în grădinița de copii”, aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum, decembrie 2012.
    - IV. Actualmente, sunt pilotate *Standardele serviciilor specializate ale grădiniței incluzive*, adoptate de Consiliul Național pentru Curriculum în dec. 2012.
    - V. A demarat procesul de pilotare a 3 modele educaționale comunitare pentru copiii sub 3 ani. A fost efectuată evaluarea socială și tehnică a 18 instituții preșcolare, au fost selectate pentru proiect 10 instituții, preponderent din mediul rural, pentru a fi dotate, iar cadrele didactice și manageriale – instruite în apli-

care a practicilor educaționale la grupul de copii de 2-3 ani.

Cele mai noi date despre acțiunile realizate în anul de învățământ 2013/2014 au fost reflectate în raportul dnei L. Scifos, prezentat la Institutul Politicilor Publice, Chișinău, Republica Moldova, iunie 2014, intitulat *Acțiuni întreprinse în cadrul proiectelor „Educație pentru toți – Inițiativa de acțiune rapidă” și „Parteneriat Global pentru Educație” pentru asigurarea accesului și calității educației timpurii.*

Pentru a lărgi accesul la educație pentru copiii de vârstă timpurie, au fost renovate 91 de instituții preșcolare, inclusiv 25 în anul de studii 2013/2014, iar în curs de evaluare și renovare erau 5 instituții preșcolare. A fost creat acces la educație pentru 8 597 de copii, inclusiv pentru 1 194 în anul 2013/2014, totodată fiind create circa 1 001 locuri noi de muncă în instituțiile preșcolare deschise.

Importanța incluziunii și a educației timpurii a fost promovată prin campania „Ajută-l să crească OM MARE”. Pentru a intensifica lucrul cu părinții, a fost elaborat *Ghidul pentru lucrul cu părinții*; au fost create 1 016 echipe comunitare constituite din educatori, asistenți medicali și asistenți sociali.

Crearea accesului la educație pentru copiii cu CES s-a materializat în patru centre de reabilitare create și dotate pentru copiii cu CES. Special pentru a aduce copiii la grădinițe și a le asigura condiții de educație adecvate au fost instruite 100% dintre cadrele didactice; au fost instruiți părinții și reprezentanții APL cu privire la incluziune; a fost revizuit cadrul legal privind incluziunea (*Codul educației, Strategia 2020*).

Pentru organizarea unui mediu prietenos copilului au fost dotate cu mobilier, materiale didactice și jucării 551 de instituții, inclusiv 38 în anul de studii 2013/2014. Toate instituțiile preșcolare au fost dotate cu cărți pentru copii. Se află în curs de revizuire normele sanitare privind deschiderea și funcționarea instituțiilor preșcolare.

Trecerea în revistă a acțiunilor promovate permite să constatăm progrese considerabile în vederea asigurării accesului la educația timpurie, manifestat în politicile sociale și educaționale și schimbări pozitive în ceea ce privește condițiile atitudinale, materiale și psihologice ale cadrelor didactice, managerilor școlari, membrilor comunității. Judecând după acțiunile realizate până la moment, se poate prognoza realizarea până în 2015 a obiectivelor de dezvoltare ale mileniului (ODM) la o rată sporită.

Este de menționat și de valorificat experiența proiectelor realizate în parteneriat cu organisme internaționale, cum este UNICEF, și cu ONG-uri internaționale și naționale, cu participarea administrației locale și a comunității, care au contribuit substanțial la realizările obținute, oferind și experiențe eficiente de soluționare a problemelor.

Constrângerile depistate pot sugera aspectele care solicită o atenție sporită în perioada ce urmează:

- dezvoltarea/modificarea documentelor normative și juridice privind dezvoltarea parteneriatelor publice-private în prestarea de servicii educaționale destinate copiilor de vârstă preșcolară;

- formarea unor atitudini adecvate părinților, cadrelor didactice și cadrelor de conducere față de incluziunea copiilor cu necesități educaționale speciale în instituțiile obișnuite de învățământ;
- diversificarea și implementarea serviciilor psihologice, în special în localitățile rurale;
- promovarea politicii de extindere a accesului la educație de calitate și în domeniul educației incluzive: asigurarea cu documente normative, cadre bine pregătite, spațiu și materialele necesare;
- mobilizarea administrației locale și a comunității pentru a se implica mai energic în procesul de soluționare a problemelor, care se referă la accesul educației timpurii;
- creșterea numărului de locuri și asigurarea copiilor din toate localitățile cu locuri în creșe și grădinițe;
- soluționarea problemei cu edificiile date în arendă, care pare să solicite implicarea Guvernului și a unor organe judecătorești mai competente, capabile să identifice soluții, în loc să amâne pentru când copiii de azi vor trece de vârsta preșcolară;
- instruirea și monitorizarea administrației locale referitor la identificarea și gestionarea resurselor alocate pentru învățământul preșcolar.

CAPITOLUL 3. RELEVANȚA EDUCAȚIEI TIMPURII

Sensuri ale relevanței educației în literatură specială, documente de politici și strategii.

Actuala educație, la nivel de societate, este percepută în toată lumea ca o condiție importantă pentru angajabilitate, pentru succesul economic și pentru participarea responsabilă la viața socială, iar probabilitatea succesului social și economic al unui stat este asociat direct cu nivelul și calitatea educației. Din aceste considerente, educația în Republica Moldova a devenit obiectul central al atenției nu numai al organelor de stat responsabile, dar și al majorității cetățenilor.

Faptele paradoxale evidențiate în urma analizei situației în Republica Moldova în procesul de elaborare a *Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova-2020”*, cum ar fi recordul de alocații din PIB – 9,5% din PIB, media europeană fiind de 5,5% pentru educație, dar lipsa unui impact social și economic: tot mai mulți studenți și șomeri, dar tot mai puține locuri de muncă ocupate de specialiști calificați, tot mai înalte studii, dar tot mai puține șanse de angajare etc. – a motivat postarea în prima parte a compartimentului „Studii relevante pentru carieră”.

Strategia „Moldova-2020” a considerat relevanța educației ca sursă principală a schimbării, potențialul de dezvoltare a țării pe perioada 2012-2020. Relevanța

educației în acest document este abordată ca resursa principală de dezvoltare socială și economică. Ca urmare, este formulată prima prioritate a Strategiei: 1. Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie.

Noțiunea „relevanța educației” poate fi identificată mai rar în manualele de pedagogie și în documentele oficiale care se referă la educație, apărute până prin anii 2000. Nici chiar în unul dintre foarte popularele dicționare de pedagogie, elaborat de cunoscutul pedagog și cercetător Sorin Cristea, nu l-am putut găsi. În DEX 2009, termenul „relevanță” este explicat ca semnificație, însemnătate, calitatea de a fi relevant. Enciclopedia online MERRIAM WEBSTER definește „relevanță” ca „important pentru problema în cauză, pertinentă, abilitatea de a furniza material care satisface nevoile (ex.: a conferi relevanță cursurilor de la colegiu), aplicabilitate practică și socială”. Sinonimele relevanței sunt: aplicabilitate, conexiune, pertinentă, materialitate; antonime: inaplicabil, irelevant, departe de problema în cauză etc.

Enciclopedia online wikipedia.ru prezintă sensul „relevanței” ca ceva esențial, ceva ce corespunde unui fenomen, este la locul lui, este important, ca, spre exemplu, capacitatea informației de a satisface nevoile utilizatorului.

Pe site-ul dictionary.com educația relevantă se definește ca cea mai bine planificată și implementată printr-un proces de colaborare în care toate părțile au ceva de spus și au dreptul să spună. Relevanța educației exclude impunerea valorilor din exterior și poate asigura reprezentarea a cât mai multor posibile perspective locale în determinarea nevoilor și priorităților de învățare.

*Education and training*³, pagină pe site-ul Comisiei Europene, se referă concomitent și la calitatea, și la relevanța învățământului superior. Calitatea înaltă și relevanța învățământului superior fac posibilă echiparea studenților cu cunoștințe, deprinderi și competențe transferabile de care au nevoie pentru a reuși într-un mediu de învățare și de activitate de înaltă calitate, care solicită studii bune. Este adevărat, e greu să-ți imaginez un produs de calitate irelevant. Această separare a relevanței în materialele care țin de educație este o reflectare a unei probleme actuale a educației, a unui aspect al calității – relevanța, aspect deosebit de important pentru Republica Moldova și nu numai. Este o modalitate de a soluționa problema, concentrându-se asupra celei mai sensibile părți.

Informații cu referire la apariția și dezvoltarea conceptului „relevanța educației” nu pot fi găsite în volum mare. Dar grație site-ului preocupat de reformele educaționale, *The Glossary of education reform for journalists, parents and community members*⁴ (creat de Great Schools Partnership), o resursă online care descrie și explică jurnaliștilor, părinților și membrilor comunității cel mai frecvent utilizați termeni,

³ <http://ec.europa.eu/education/>

⁴ <http://edglossary.org/>

concepte, strategii ce se referă la dezvoltarea și reformele educației, putem beneficia de un anumit volum de informație pentru a stabili conținutul exact al noțiunii în cauză. Conform glosarului citat, termenul „relevanță”, aplicat la educație, se referă la experiența de învățare, dar este aplicabil și pentru aspirațiile personale, experiența culturală a elevului (relevanță personală) sau este conectat la încercările reale ale întregii planete – probleme, contexte, conflicte etc. (relevanță pentru viață).

Relevanța personală este atunci când învățarea este conectată la interesele și aspirațiile elevului, la experiența lui de viață. Există argumente că relevanța personală încorporată eficient în instruire, poate amplifica motivația elevului pentru învățare, influență pozitiv angajamentul față de cele ce se studiază, memorizarea și reproducerea cunoștințelor. În *The Glossary of education reform*, se descriu exemple de forme reprezentative ale relevanței⁵:

- Alegerea individuale: profesorul le spune elevilor să scrie un eseu despre un președinte al Statelor Unite, dar le permite să aleagă fiecare pe care prezident îl va studia, ca să scrie. Elevul care are interes pentru drumeții și aer liber ar putea să-l aleagă pe Theodore Roosevelt, deoarece el a fost un naturalist și ecologist, care a condus expediții și a ajutat la crearea primelor parcuri naționale.

- Alegerea produsului: când se predă un standard particular, cum ar fi „realizarea cercetărilor istorice aplicând surse originale”, învățătorul poate permite elevilor să demonstreze deprinderile lor investigative, creând produse diferite, ca, spre exemplu, crearea unui documentar de către un elev care se interesează de regizarea filmelor, un alt elev care e pasionat de literatură poate va scrie o ficțiune istorică și va încorpora fapte și detalii ale perioadei.

În acest mod se poate proceda cu conținuturi variate, cu diferențele culturale etc.

Relevanța pentru viață constă în conectarea învățării la problemele reale ale vieții, la contextele din afara școlii. La general, relevanța pentru viață constă în echiparea studenților cu deprinderi practice, cunoștințe, atitudini, pe care le vor aplica în contexte variate din viața lor – educație, carieră, contexte civice. Ca și în cazul relevanței personale, relevanța pentru viață consolidează angajamentul, motivația învățării, achizițiile personale. Relevanța pentru viață se poate intersecta prin diferite căi cu relevanța personală: când se achiziționează deprinderi, în contexte practice, cu referință la evenimente sociale curente, conectându-se la viața comunității, în carieră.

Constatăm că dicționarele citate formează un consens referitor la sensul noțiunii de relevanță, definind-o ca obiect sau proprietate ce răspunde unor necesități sau nevoi. Pentru educație sunt importante toate variațiile relevanței: relevanța personală, relevanța culturală și relevanța de viață. Acest sens este în coerență cu explicația din Codul educației, unde principiul relevanței este definit ca principiu în baza căruia educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și soci-

---

⁵ S.v. Relevance, <http://edglossary.org/relevance/>

al-economică, iar documentele ce țin de dezvoltarea educației în Republica Moldova preiau acest sens.

În Strategia sectorială „Educația-2020”, relevanța educației constituie una din cele trei caracteristici ale educației spre care se orientează dezvoltarea învățământului în Republica Moldova până în anul 2020. Unul dintre factorii ei de influență este relația dintre piața de muncă și sistemul de educație.

Analiza situației curente a relației dintre piața muncii și educație a permis să se deducă și, pentru prima dată în documentele oficiale, să fie clar formulate neajunsuri serioase ale sistemului educațional relaționate cu identificarea unui loc de muncă, menținerea lui și dezvoltarea în carieră:

1. dezechilibru semnificativ pe piața muncii între cerere și ofertă;
2. deficit de forță de muncă calificată;
3. sistemul educațional nu este racordat suficient la cerințele pieței muncii și nu oferă calificări relevante;
4. irelevanța cunoștințelor profesionale și a competențelor absolvenților instituțiilor de învățământ secundar profesional în raport cu necesitățile lor;
5. conexiunea defectuoasă între piața forței de muncă și sistemul educațional: absolvenții școlilor profesionale nu găsesc un loc de muncă în domeniul studiat, pentru o treime din ei primul loc de muncă nu corespunde cu domeniul absolvit, iar problema șomajului este mai acută pentru această categorie de absolvenți decât pentru cei care au absolvit învățământul mediu de specialitate sau superior;
6. conținuturile curriculare nu sunt relevante pentru dezvoltarea și afirmarea personală, socială și profesională a beneficiarilor procesului educațional;
7. cadrele didactice, elevii, părinții, studiile diferitor organizații neguvernamentale menționează următoarele aspecte ca neajunsuri ale curriculumului:
  - gradul înalt de teoretizare a curriculumului;
  - gradul scăzut de relevanță și aplicabilitate practică a conținuturilor curriculare de la toate nivelurile pentru învățarea pe parcursul întregii vieți și pentru afirmarea ulterioară a celor care învață în plan personal, social și profesional;
  - axarea excesivă a evaluării formative și sumative a învățării pe cunoștințe și reproducere de conținuturi, în detrimentul evaluării de competențe;
  - insuficiența formării abilităților antreprenoriale și a deprinderilor de viață, a abilităților de comunicare în limba de stat și în limbi străine, de rezolvare a problemelor, de cooperare și lucru în echipă, de proiectare și gestionare a propriului proces de învățare, de utilizare a tehnologiilor și resurselor informaționale etc.;
8. lipsa unui sistem de consiliere și ghidare în carieră care să sprijine elevul în proiectarea unei cariere de succes încă de pe băncile școlii.

Cercetări interesante la nivel internațional și național referitor la impactul TIC asupra educației au demonstrat că un factor al relevanței educației în lumea contemporană este formarea deprinderilor de utilizare a tehnologiilor informaționale

și comunicaționale. Analizele operate de autorii Strategiei „Educația-2020” au scos în evidență ineficiența învățării la acest capitol. Concluzia autorilor este: „Aplicarea limitată a metodelor și dispozitivelor interactive TIC în scopuri didactice și de management nu permite atingerea obiectivelor de calitate, incluziune și eficiență, care i-ar pregăti pe tineri pentru cerințele pieței muncii și pentru o viață socioeconomică satisfăcătoare”. Cauzele acestei situații, conform specialiștilor, sunt:

- rata scăzută de acoperire cu calculatoare;
- utilizarea calculatoarelor peste termen, uzura înaltă;
- prea târziu începe studierea TIC;
- calculatorul se aplică preponderent la lecțiile de informatică, mai rar la alte discipline;
- tehnologiile TIC nu se aplică nici în managementul instituțiilor educaționale;
- tehnologii educaționale depășite de studiere a TIC;
- motivația scăzută și instruirea insuficientă a cadrelor didactice.

Un alt treilea factor al relevanței educației, reflectat în Strategia „Educația-2020”, este absența clarității obiectivelor și finalităților formării profesionale la toate treptele de învățământ, lipsa unor documente care ar formula exact așteptările societății. Din acest punct de vedere, se menționează:

- lipsa Cadrelor naționale al calificărilor, care ar descrie și clasifica rezultatele învățării la diferite niveluri de educație și formare și ar servi drept principală verigă de legătură cu competențele solicitate pe piața forței de muncă;
- nomenclatoarele actuale pe domenii, specialități și meserii la treptele învățământului secundar profesional și mediu de specialitate, care determină oferta de programe de studii și calificările acordate de instituțiile de învățământ, sunt depășite, nu reflectă necesitățile pieței muncii și nu sunt convergente cu clasificatorul european Eurostat și cu cel internațional ISCED;
- programele și calificările oferite în sistemul național de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate nu sunt clar delimitate pe niveluri, sunt neatractive pentru beneficiarii studiilor și irelevante pentru angajatori, diminuează capacitatea de angajare a absolvenților și generează bariere pentru mobilitatea academică și profesională;
- nu sunt finisate standardele ocupaționale pentru profesiile incluse în Clasificatorul ocupațiilor, elaborarea lor este într-un stadiu incipient;
- în pofida deficitului forței de muncă calificate, nu există mecanisme de recunoaștere a abilităților și experienței și a calificărilor obținute prin învățare nonformală și informală, spre exemplu calificările migranților altele decât cele academice nu sunt recunoscute;
- furnizorii de formare profesională autorizați oferă, inclusiv șomerilor, conținuturi similare cu studiile inițiale în instituțiile existente de formare profesională și, astfel, se confruntă cu aceleași deficiențe de relevanță, ca și în studiile inițiale;

- denumirea profesiilor pentru care se organizează cursurile de formare profesională corespunde cu *Nomenclatorul meseriilor (profesiilor) pentru instruirea și pregătirea cadrelor în învățământul secundar profesional*, care este depășit.

Căile de dezvoltare a capitalului uman în Republica Moldova prin asigurarea relevanței studiilor sunt reflectate în direcțiile strategice 2 și 3.

Realizarea obiectivelor și acțiunilor prioritare, cuprinse în **direcția strategică 2, „Asigurarea relevanței studiilor pentru viață, cetățenie activă și succes în carieră”**, ar trebui să conducă spre depășirea dezechilibrului dintre cerere și ofertă pe piața de muncă și a deficitului de forță de muncă calificată, la creșterea competitivității economice și la îmbunătățirea calității vieții. Obiectivul specific 2.1 se referă la relevanța educației timpurii, urmărind „asigurarea unei educații timpurii centrate pe copil și a tranziției de succes către școală”. Pentru că obiectivul dat ține de vârsta la care ne referim în această lucrare, reproducem după text acțiunile prioritare orientate spre realizarea lui:

2.1.1. Modernizarea curriculumului pentru educație timpurie în concordanță cu standardele de dezvoltare copilului de la naștere până la 7 ani.

2.1.2. Abilitarea cadrelor didactice pentru aplicarea eficientă și corectă a standardelor de dezvoltare copilului de la naștere până la 7 ani.

2.1.3. Evaluarea performanței cadrelor didactice din educația timpurie în baza standardelor profesionale.

2.1.4. Evaluarea impactului curriculumului, implementarea instrumentelor de evaluare a gradului de pregătire pentru școală.

2.1.5. Monitorizarea nivelului de dezvoltare a copiilor de vârstă timpurie pe baza standardelor de dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani.

În contextul **direcției strategice 2** sunt formulate încă patru obiective, care vor contribui la depășirea decalajului descris mai sus:

Obiectivul specific 2.2 prevede asigurarea relevanței studiilor în învățământul primar și secundar general.

Obiectiv specific 2.3. Asigurarea curriculară și metodologică a învățământului vocațional/tehnic, în conformitate cu Cadrul național al calificărilor, până în 2020.

Obiectiv specific 2.4. Modernizarea curriculumului universitar din perspectiva centrării pe competențe, pe cel ce învață și pe necesitățile mediului economic.

Obiectiv specific 2.5. Promovarea cercetării ca instrument de formare profesională avansată și vector de susținere a performanței și calității în învățământul superior.

Recunoașterea importanței educației timpurii pentru relevanța educației demonstrează viziuni moderne asupra educației implementate în strategie, perceperea pe nou a vârstei și a specificului învățării. Perioada vieții de până la 7 ani este deosebit de sensibilă la formarea unor atitudini emoționale față de lume, care mai apoi devin baza caracterului, a concepțiilor, a motivației personalității. Există dovezi că educația timpurie (inclusiv cuprinderea unei părți a ei în învățământul obligatoriu) este cea

mai eficientă investiție în educație. Clasa pregătitoare obligatorie produce egalitate de șanse și echitatea oportunităților de învățare, optimizează adaptarea la cerințele școlii și îmbunătățește performanțele școlare în prima perioadă de școlarizare, cea mai importantă pentru succesul școlar și crearea relațiilor interpersonale.

Este de menționat rolul atribuit cercetării, care ar putea deveni un factor important al dezvoltării educației. Prin preluarea practicilor europene și internaționale, rezultatele științifice obținute în științele sociale și științele pedagogice ar putea fi utilizate pentru raționalizarea sistemului educațional, proiectarea dezvoltării, reacționarea rapidă la soluționarea problemelor locale și de sistem etc.

Direcția strategică 3, „Integrarea eficientă a TIC în educație”, are ca argument importanța tehnologiilor informaționale și comunicaționale pentru participarea activă a tinerilor la dezvoltarea socioeconomică a societății, ca societatea să devină competitivă la nivel global. Este greu de supraapreciat beneficiile pe care le oferă tehnologiile informaționale și comunicaționale pentru educație. TIC sunt importante nu numai ca și competențe ce urmează a fi achiziționate, ele au condiționat dezvoltarea unei palete largi de instrumente de educație și formare profesională, astfel încât utilizarea lor în educație a devenit o trăsătură comună a țărilor dezvoltate, cu economii puternice.

Studiile care au avut ca subiect de cercetare efectele și impactul utilizării TIC în educație conțin date experimentale stabilite în cadrul proiectelor proprii sau selectate dintr-un număr impunător de cercetări – dovezi ale impactului implementării tehnologiilor informaționale și comunicaționale asupra diferitor aspecte ale educației, efectuate până în 2010. Sinteza cercetărilor a relevat următoarele **tipuri ale influenței TIC în domeniul educațional**:

- **impactul economic**, care este bine argumentat în studii și se referă la creșterea calității educației în general, a duratei educației și a rezultatelor școlare, iar indirect – și la îmbunătățirea condițiilor învățării prin utilizarea tehnologiilor moderne;

- **impactul socioprofesional**, este estimat de beneficiari sau de potențialii beneficiari ai programelor de e-learning. Spre exemplu majoritatea elevilor (un eșantion de 3 953 de elevi) consideră că aceia dintre ei care nu au acces la calculator vor fi dezavantajați mai târziu, în timp ce doar 8,7% consideră că problema accesului nu este determinantă în acest sens;

- utilitatea TIC **din perspectiva pregătirii și a inserției profesionale** a tânărului absolvent este evidentă pentru 98% din cadrele didactice. 72% din furnizorii de formare la locul de muncă și 81% din profesioniști sunt de acord că TIC au dus la multiplicarea oportunităților de învățare continuă disponibile etc.;

- **impactul asupra sistemului de învățământ și administrației școlare** constă în:

- reducerea cheltuielilor asociate procesului de instruire în urma implementării TIC;
- îmbunătățirea accesului la educația de calitate;

- facilitează oferirea unor experiențe de învățare virtuale și interactive;
- dotarea cu TIC a școlilor are efect în ce privește facilitarea comunicării instituționale și a colaborării în interesul educației, precum și în privința ameliorării activităților de informare, administrative și didactice, considerate la nivelul instituțiilor educaționale;

- direcția prioritară de dezvoltare a utilizării TIC este considerată de către managerii școlari (eșantion: 195 de directori) ca fiind elaborarea de proiecte educaționale în colaborare cu alte școli sau cu alte instituții ale societății civile (inclusiv companii și angajatori);

- tehnologia a avut un rol-cheie pentru succesul acțiunilor de ameliorare, au declarat directori a 82% din 181 de școli din Marea Britanie, care au fost scoase de pe lista celor cu probleme;

- impact pozitiv asupra capacității directorilor de a comunica cu părinții, colegii, conducerea la nivel de district și de a îndeplini aceste responsabilități mai eficient;

- o serie de rapoarte de evaluare relevă implicații ale dotării cu computere și soft educațional la nivelul atitudinii față de mediul școlar și cultura organizațională, față de elevi și activitățile desfășurate cu aceștia.

- impactul la nivelul cadrelor didactice:

- TIC permite/favorizează o regândire/reconsiderare a procesului de interacțiune profesor-elev;

- formează o viziune nouă asupra evaluării progresului elevilor;

- extinde posibilitățile de perfecționare profesională;

- explorarea posibilităților TIC conduce la creșterea capacității de experimentare și de inovare pedagogică;

- TIC stimulează comunicarea și colaborarea în interiorul comunității pedagogice, declară 74% dintre cadrele didactice;

- cadrele didactice afirmă că laptopurile le-au ajutat să îndeplinească într-un mod mai eficient obiectivele operaționale și să ofere instruire personalizată.

În ce privește dezvoltarea profesională continuă prin informare și studiu independent în domeniul de specializare, beneficiile aduse de accesul rapid și comod la materiale de actualitate este imbatabil; 90% dintre profesorii participanți la un program de dotare cu laptopuri în SUA au spus că laptopurile le-au permis accesul la informații actualizate. Un studiu asupra situației din țările OECD arată că formarea profesională a cadrelor didactice s-a dovedit mai puțin costisitoare atunci când a fost desfășurată prin programe de educație la distanță (42).

- rezultatele evaluării **influenței asupra curriculumului** nu sunt mai puțin relevante:

- managerii școlari consideră că programul de informatizare este mai util pentru disciplinele „noninformatică” decât pentru disciplina „informatică”;

- disciplinele biologie, informatică, fizică, chimie, matematică beneficiază în cea mai mare măsură de avantajele tehnologiei;

- cadrele didactice cred că pot explora diferite subiecte mai în profunzime cu elevii lor.

Conform unui studiu efectuat în unul dintre cele mai prestigioase centre TIC din Statele Unite, utilizarea tehnologiei este cu 20-30% mai intensă în cazul profesorilor care dețin un nivel ridicat de competențe în domeniul TIC și mai frecventă și în cazul celor care au participat la 4 sau mai multe activități de formare profesională. Cu cât profesorii sunt mai experimentați în utilizarea TIC, cu atât mai mare este impactul asupra curriculumului și activității didactice.

- ***impactul asupra performanțelor la învățare:***

Studiile desfășurate în ultimele două decenii relevă un impact semnificativ al utilizării tehnologiilor asupra performanțelor școlare. Concluziile sunt susținute de opiniile cadrelor didactice și ale elevilor înșiși, de măsurări ale diferențelor între evoluția performanței școlare înainte și după introducerea noilor tehnologii, de comparații între țările/regiunile/școlile/clasele asupra cărora a fost realizată intervenția și eșantioane similare de control.

De asemenea, îmbunătățirea rezultatelor școlare ale elevilor este remarcată într-o multitudine de alte studii, fără să se ofere informații detaliate și/sau fără să fie precizată semnificația statistică: învățare mai performantă, rezultate școlare mai bune, dezvoltarea competențelor în domeniul tehnologiei și a competențelor pentru secolul XXI, îmbunătățirea rezultatelor elevilor la educație civică și matematică, creșterea calității și complexității produselor realizate de elevi, creșterea calității lucrărilor scrise ale elevilor, dezvoltarea competențelor cognitive pe care elevii le folosesc la sarcinile școlare, note mai mari la teste, îmbunătățirea implicării elevilor, a motivației și a abilității de a lucra independent, a participării la ore, a interacțiunii cu colegii și profesorii.

Am reprodus doar o parte dintre evidențele impactului benefic al TIC în educație, în realitate numărul lor fiind mult mai mare. Dar chiar și cele reproduse sunt destul de elocvente, ca să ne convingem că TIC sunt o sursă foarte prețioasă pentru creșterea relevanței educației. Pentru a fi valorificate din plin, se cere ca TIC să fie nu doar subiect de învățare, ci un element al mediului școlar, un instrument familiar de învățare care se aplică nu numai la lecțiile de informatică, ci la toate disciplinele ce se studiază, pentru elevi creând și oportunitatea de a-l utiliza în activitățile școlare independente, idee reflectată în cele trei obiective specifice, formulate în cadrul direcției strategice 3:

Obiectiv specific 3.1. Sporirea accesului la educație de calitate prin dotarea instituțiilor de învățământ cu echipamente moderne, utile procesului de studii.

Obiectiv specific 3.2. Dezvoltarea competențelor digitale prin elaborarea și aplicarea conținuturilor educaționale digitale în procesul educațional.

Obiectiv specific 3.3. Creșterea eficacității și eficientizarea managementului școlar la nivel de sistem, școală și clasă prin intermediul tehnologiilor informaționale.

Deosebit de importante sunt acțiunile prioritare orientate spre formarea competențelor digitale prin implementarea tehnologiilor informatice și de comunicații (TIC) în procesul școlar, cum ar fi implementarea unui sistem informațional de management educațional, care va cuprinde registrul școlilor, al elevilor și al profesorilor pe baza recensământului școlar, și asigurarea colectării regulate și corecte a datelor din școli sau asigurarea accesului la educație de calitate prin implementarea modelelor de învățământ la distanță, în special pentru elevii din școlile mici care nu pot fi închise. Acestea vor conduce spre mai multe beneficii: modernizarea procesului educațional, lărgirea accesului la educație, prezentarea modelelor de aplicare a TIC și, cel mai important, învățarea din context – cea mai eficientă atunci când ne referim la achiziționarea comportamentelor sau deprinderilor, garanția bunei calități a competențelor de aplicare a TIC.

Totodată, TIC ar trebui să fie prezente deja în educația timpurie, cel puțin în ultima fază, definită în Codul educației ca „învățământ preșcolar”, pentru a forma nu atât deprinderi digitale, cât o viziune a lumii, din care fac parte și tehnologiile digitale. Mai mult, sensul computerului ca instrument select de lucru, nu doar de joc, diminuează probabilitatea apariției dependenței de calculator. De facto, dorim sau nu, foarte mulți copii de până la 7 ani au experiență de activitate la calculator, dar această experiență este spontană și mai puțin predictibilă.

În opinia noastră, în asigurarea relevanței educației, un loc important îi revine cadrului didactic, capacității lui de a evidenția importanța practică a informației, a deprinderilor sau a atitudinilor solicitate a fi învățate pentru viitorul apropiat al elevului. Totodată, în condițiile unui curriculum disciplinar democratic, a selecției conținuturi relevante devine o competență foarte importantă pentru un cadru didactic. Este complicat pentru copii și adolescenți să se inspire, să înțeleagă importanța unor fenomene expuse doar în definiții, clasificări, legități din fizică, biologie, psihologie. Cadrul didactic este cel care deschide paranteze, motivează, susține elevii să cunoască rostul fenomenelor studiate în lume și în viața personală a fiecăruia. Probabil, ar fi necesare și materiale didactice adecvate, care să sprijine educatorii, învățătorii, profesorii școlar, în special începători.

Constatăm că documentele de politici statale ale Republicii Moldova și cele de politici educaționale reflectă conceptul, cadrul legislativ și juridic al dezvoltării educației cu nivel înalt al relevanței personale și sociale. Documentele analizate, în special *Strategia „Moldova-2020”* și *Strategia sectorială de dezvoltare „Educația-2020”*, conțin informații concrete sub formă de obiective specifice și activități prioritare, care permit managerilor din educație de diferite niveluri (central sau local) să proiecteze și să implementeze acțiuni care vor asigura cetățenilor Republicii Moldova o educație relevantă pentru dezvoltarea personală și carieră.

Acțiuni orientate spre creșterea relevanței educației timpurii.

Examinând un șir de documente cu caracter informațional sau de analiză a activității realizate, se poate constata cum sunt implementate prescripțiile anterior elaborate în practica educațională din țară.

Deși Strategia națională de dezvoltare „Moldova-2020” și Strategia sectorială de dezvoltare „Educația-2020” au fost aprobate recent, cercetarea documentelor respective demonstrează că au fost realizate o serie de acțiuni concrete ale actorilor câmpului educațional, care conduc spre creșterea relevanței educației la toate nivelurile de învățământ. Cele mai multe dintre ele sunt orientate spre crearea unui cadru normativ favorabil creșterii relevanței educației și corelării documentelor curriculare cu cerințele dezvoltării economice și sociale actuale, spre perfecționarea evaluării:

1. perfecționarea cadrului normativ pentru proiectarea și actualizarea de curriculum începând cu cel pentru clasele primare și până la cel universitar;
2. elaborarea și aprobarea referențialului de evaluare pe discipline școlare – au fost elaborați descriptorii de evaluare a produselor care contribuie la măsurarea competențelor dezvoltate de elevi, în cadrul implementării Curriculumului disciplinar modernizat;
3. dezvoltarea programelor bazate pe competențe la disciplinele fundamentale și de specialitate în colegii, actualizarea în concordanță cu realizările științei și tehnologiilor moderne;
4. modificarea Nomenclatorului meseriilor (profesiilor) pentru instruirea și pregătirea cadrelor din învățământul vocațional/tehnic în conformitate cu necesitățile pieței muncii, efectuarea completărilor prin includerea meseriilor necesare pe piața de muncă;
5. elaborat setul de documente normative cu privire la Sistemul de Credite de Studii în învățământul mediu de specialitate;
6. implicarea mediului de afaceri în procesul de dezvoltare curriculară și a Cadrului național al calificărilor, elaborarea și punerea în aplicare a Cadrului național al calificărilor pentru trei domenii de formare profesională: economie, inginerie și agricultură;
7. corelarea curriculumului universitar cu Cadrul național al calificărilor etc.

Revenind la **educația timpurie**, vom constata că și la acest nivel au fost realizate un șir de acțiuni concrete orientate spre asigurarea relevanței educației timpurii. Cele mai importante dintre ele au avut scopul de a perfecționa cadrul normativ al educației timpurii, de a proiecta și implementa metodologia modernă de dezvoltare a competențelor profesionale a cadrelor didactice (mentoratul) și a contribui la asigurarea cu materiale didactice moderne a instituțiilor de educație timpurie. În cadrul acestor obiective au fost realizate următoarele:

1. Pentru a perfecționa cadrul normativ, Fișa de atestare a cadrului didactic a

fost ajustată la solicitările actuale, fiind incluse activitățile de mentorat.

2. A fost dezvoltată abilitarea cadrelor didactice pentru aplicarea eficientă a standardelor de dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani: 252 de cadre didactice și manageriale din 55 de instituții preșcolare (centre comunitare și grădinițe), inclusiv 17 specialiști de la DR/MITS, responsabili pentru educația timpurie, au fost instruite cu privire la aplicarea standardelor de învățare și dezvoltare a copilului, precum și a standardelor profesionale naționale pentru educația timpurie în cadrul proiectului „Îmbunătățirea accesului la servicii de educație de calitate pentru cei mai dezavantajați copii din Republica Moldova” (2011-2013), realizat de CNETIF cu sprijinul UNICEF.

3. În vederea proiectării și implementării unor metodologii eficiente de formare a competențelor profesionale cadrelor didactice:

- a fost proiectat și creat sistemul de mentorat;
- au fost implementate programe de mentorat pentru facilitarea incluziunii profesionale a tinerilor specialiști. Prin activitățile de mentorat au fost ghidați 336 de tineri specialiști;
- au fost instruiți în domeniul mentoratului pedagogic 25 de formatori naționali de mentori, 260 de mentori locali și 40 de specialiști de la DR/MITS (adică 100% din numărul preconizat), responsabili pentru educația timpurie;
- au fost organizate activități de mentorat pentru 120 de cadre didactice și manageriale din 43 de centre comunitare – câte 5 la fiecare instituție. În total, au fost întreprinse 215 activități de mentorat;
- 130 de centre de mentorat (100%) din toate raioanele țării au fost create și dotate cu echipament electronic și utilaj de instruire. În baza acestora, vor fi organizate instruirile cadrelor didactice și manageriale pentru realizarea mentoratului pedagogic în domeniul educației timpurii.

4. Din sursele proiectului „Parteneriat global pentru educație” au fost reeditate pentru toate cadrele didactice și manageriale din sistem următoarele lucrări:

- Standardele de învățare și dezvoltare a copiilor de la naștere la 7 ani;
- Standardele profesionale naționale pentru cadrele didactice din educația timpurie; Ghidul „1001 idei pentru o educație timpurie de calitate”;
- Ghidul „Incluziunea socioeducațională a copiilor cu dizabilități în instituția preșcolară”.

• A fost elaborat ghidul cadrelor didactice și specialiștilor din cadrul serviciilor specializate de reabilitare a copiilor cu dizabilități din grădinițele cu practici incluzive „Evaluarea pentru educația incluzivă a copiilor de vârstă preșcolară și școlară mică”.

5. În vederea promovării programelor de educație preșcolară capabile să satisfacă necesitățile cognitive, afective, sociale și fizice ale tuturor copiilor, în cadrul proiectului REPEMOL, realizat în parteneriat cu filiala din Moldova a Fundației „Centrul pentru Politici și Servicii de Sănătate”,

- a fost elaborat Curriculumul și Ghidul metodologic al educatorului „Bazele securității vieții”;

- materiale didactice pentru copii care să dezvolte comportamente protective împotriva accidentelor produse în condiții casnice și rutiere.

6. Pentru perfecționarea procesului și a instrumentelor de evaluare, a fost realizată pilotarea Instrumentului de Monitorizare a Pregătirii Copiilor pentru Școală.

7. A fost inițiat procesul de pilotare a Standardelor pentru serviciile specializate ale grădiniței incluzive, adoptate de Consiliul Național pentru Curriculum în decembrie 2012.

Relevanța educației la toate nivelurile sistemului educațional, ca element al politicii educaționale, este reflectată suficient în documentele Guvernului Republicii Moldova și într-un șir de documente normative ale Ministerului Educației. Impresionează modalitatea de abordare, importanța și dimensiunile impunătoare ale schimbărilor prevăzute de Strategia sectorială de dezvoltare „Educația-2020”, a căror realizare ar semnifica o schimbare fundamentală în sistemul educațional în Republica Moldova.

Activitățile realizate relevă specificul etapei incipiente de implementare a documentelor de politici educaționale nou-acceptate: axarea pe dezvoltarea cadrului normativ, modificarea și ajustarea documentelor curriculare, elaborarea politicii și a instrumentelor de evaluare – anume la aceste aspecte au fost obținute realizări.

Vom menționa ca o experiență interesantă și eficientă efectuarea a 4 studii de validare, de progres și monitorizare a impactului efectuate (Studiul de validare a standardelor, Studiul KAP în domeniul educației timpurii, Studiul de impact după finalizarea tranșei a doua, Studiu privind revizuirea cadrului legal al incluziunii), efectuate în cadrul Parteneriatului Global pentru Educație de la lansarea proiectului până în anul 2014. Este o practică bună de preluat și un exemplu de valorificare a cercetării în reforma educațională pentru a fi la curent cu efectele, a elabora cele mai bune soluții și a proteja beneficiarii.

Propunere. Pentru că realizarea dezideratelor acces dar și, mai mult, calitatea și relevanță este imposibilă fără implicarea conștientă a copiilor și tinerilor, a părinților, a comunității, este important să fie popularizate ideile de bază, obiectivele și finalitățile Strategiei, altfel spus în acest context – relevanța lor pentru viață pentru fiecare cetățean și pentru țară. Ar fi binevenită o campanie de promovare și de informare a publicului larg cu privire la implementare, la eforturile responsabililor și la susținerea care se așteaptă din partea beneficiarilor.

CAPITOLUL 4.

ASIGURAREA CALITĂȚII ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI TIMPURI

Note de istorie a dezvoltării conceptului „calitatea educației”.

În lumea academică, conceptul „calitatea educației” este utilizat frecvent în ultimii treizeci de ani. În pofida utilizării unei terminologii aparent consensuale în literatura pedagogică, termenul „calitate” de fiecare dată trebuie definit, deoarece autorii se pot referi fie la calitatea funcționării instituției de învățământ, fie la calitatea învățământului în general, fie la calitatea procesului de învățare.

Conceptul „calitatea educației”, ca și „accesul la educație”, nu este unul static; din momentul apariției lui a fost supus unor modificări esențiale. Cercetările privind problema calității educației au demarat la începutul sec. XX. Primele lucrări consacrate calității se refereau la calitatea formării profesorilor.

Rolul de catalizator al cercetărilor în domeniul calității învățământului l-a jucat un eveniment produs la 4 octombrie 1957, în perioada Războiului Rece, când în fosta Uniune Sovietică a fost lansat primul satelit artificial al Pământului. Evenimentul a provocat cercetătorii din mai multe țări (în primul rând din SUA) să întreprindă o analiză autocritică a programelor de formare din propriile țări și să propună primele proiecte de management al calității în învățământ.

La finele sec. XX – începutul sec. XXI, calitatea a devenit cel mai important obiectiv al dezvoltării educației în Republica Moldova. Calitatea devine prioritatea numărul unu, de ea fiind legată capacitatea instituției de a răspunde provocărilor secolului XXI. Simpla creștere cantitativă, „extensivă”, a ofertei educaționale nu mai poate satisface nevoile unei societăți a cunoașterii. Oamenii cer tot mai insistent calitatea, indiferent dacă este vorba de produse sau servicii, inclusiv pentru serviciile publice – educația fiind unul dintre acestea.

Prima întrebare care apare în legătură cu aceasta este ce avem în vedere când discutăm despre calitatea educației. Pentru ca dezvoltarea sistemului educațional să devină „intensivă” și orientată spre calitate, este nevoie ca toate elementele legate de asigurarea calității – fie că este vorba de criterii, indicatori, standarde sau descriptori – să fie înțelese și utilizate în mod univoc.

În domeniul educației, cercetările privind problema calității au demarat la începutul sec. XX. Titlul de fondator al domeniului de cercetare, cu lucrarea „Măsurarea calității programelor și instituțiilor”, îi aparține lui Ralph Tyler, care a formulat în 1950 principiile de evaluare a eficacității unui program de instruire.

La nivelul Uniunii Europene, în absența unui *acquis comunitar*⁶ în domeniul educației, se încearcă definirea unor principii, standarde și indicatori de calitate, toate

⁶ *Acquis comunitar* (s. n.) – *acquis-ul comunitar* este ansamblul de drepturi și obligații asumate de statele membre ale Uniunii Europene, normele juridice ce reglementează activitatea Comunităților Europene și a instituțiilor UE, acțiunile și politicile comunitare. Termenul „*acquis*” provine din limba franceză și înseamnă „ceea ce s-a dobândit”, s.v. *Acquis*, <http://dexonline.ro/definitie/acquis>.

acestea exprimate, de exemplu, în cei **15 indicatori privind educația permanentă** sau în standardele privind calitatea serviciilor lingvistice. Însă procesul este lent și dificil tocmai din cauza diferențelor existente între țările membre și candidate privind definirea calității educației. Documentele oficiale și studiile publicate la problema desemnată, apelând la documente internaționale, explică în mod diferit calitatea, fapt ce relevă că nu există și, probabil, nici nu poate exista un concept unitar al calității. Această lipsă de unitate, în viziunea cercetătorilor de la Institutul de Științe ale Educației din București, este cauzată de faptul că nu se poate vorbi de o calitate a educației „în sine”, ci în funcție de:

- **valorile** promovate în societate și la nivelul organizației școlare;
- **politicile și strategiile educaționale** existente la nivel național, regional și local;
- **situația curentă**, definită de factorii contextuali și situaționali;
- **evoluția** conceptului de „calitate”.

Noțiunea de calitate a fost „importată” în învățământ din sectorul produc-tiv, unde a fost „exploatăată” cu succes pe parcursul mai multor ani. În această sferă, calitatea în general a fost definită în baza a cinci mari principii.

1. Principiul conformității – adecvarea produsului sau a serviciului la necesități-le reale ale clientului.

2. Principiul previziunii – prevenirea erorilor în producție.

3. Principiul evaluării – orice politică de asigurare și de creștere a calității trebuie să se bazeze pe obiective, al căror nivel de realizare să fie măsurabil.

4. Principiul managementului participativ – economia modernă necesită o mare capacitate de inovație și de implicare în contexte noi, care presupune a păstra avan-tajele inițiativei la toate nivelurile de responsabilitate, separarea strictă a ceea ce gândim și a ceea ce executăm, avantajul lucrului în echipă.

5. Principiul căutării excelenței – căutarea excelenței solicită și alți indicatori care ar corespunde atingerii diverselor obiective, o deontologie și niște reguli de conduită, integrate general într-un document numit „Carta calității”.

Aceste principii care conduc spre un „demers global al calității” pot fi raportate și la sistemul educațional.

După Șerban Iosifescu, „calitatea în educație constă în asigurarea pentru fiecare educabil a condițiilor pentru cea mai completă/utilă dezvoltare”. În dicționarele generale, calitatea este definită drept un nivel sau grad de excelență asociat unui anumit obiect, produs, serviciu sau persoane. Pornind de la această definiție foar-te generală, se constată că, în primul rând, un lucru „bun” nu are defecte. De aici începe, de fapt, și evoluția conceptului de „calitate”: odată cu producția de masă, producătorii de bunuri și servicii au început să-și definească seturi de specificații (care au fost numite mai târziu „standarde”) cărora orice produs trebuie să li se conformeze. Astfel este satisfăcut primul principiu, economic, al calității, care s-a referit la „conformarea la anumite specificații”.

Principiul evaluării și principiul prezivizunii presupun că specificațiile se referă în primul rând la **scopul** existenței obiectului (un cuțit trebuie, înainte de orice, să taie; o școală trebuie, în primul rând, să educe), dar și la caracteristicile acestuia (mărime, formă, culoare etc.). Abaterea de la aceste caracteristici prestabilite ale produsului a fost considerată „defect”, iar primul instrument de asigurare a calității este selecția și eliminarea „produselor” cu „defecte”. În sistemul educațional, examenele de absolvire sau de admitere reprezintă modalitatea de „eliminare” a absolvenților, respectiv candidaților, care nu respectă „specificațiile” stabilite la nivel național sau local privind competențele, cunoștințele, deprinderile etc., care trebuie deținute la sfârșitul unui ciclu școlar sau, respectiv, pentru admiterea într-o instituție de învățământ. Activitatea asociată „eliminării produselor cu defecte” se numește, în literatura de specialitate, **inspecția calității**.

Această abordare este, în mod evident, ineficientă, întrucât produsele neconforme specificațiilor există deja, iar pentru realizarea lor s-au consumat resurse. Principiul prezivizunii presupune că, pentru a avea calitate dar și pentru a nu consuma în mod inutil resurse, este nevoie ca „eliminarea” produselor cu defecte să fie însoțită de luarea unor măsuri, pentru ca aceste defecte să nu mai apară. Activitatea asociată detecției și eliminării produselor cu defecte și luării măsurilor corective se numește **controlul calității**.

Introducerea sistemelor de „control al calității” nu duce întotdeauna la rezultatele așteptate, întrucât intervențiile sunt oricum tardive și ulterioare apariției deficiențelor. De aceea, cei interesați de calitate trebuie să se intereseze în primul rând de prevenirea apariției produselor cu defecte. Lumea a început să înțeleagă un fapt esențial: calitatea nu trebuie doar urmărită, ci produsă, creată, generată – deci asigurată în și prin procesele de „producție” respective. Această idee este stipulată de cel de-al patrulea principiu – principiul managementului participativ. Activitatea prin care calitatea se generează, se produce, se creează, prevenind, prin acest fapt, apariția produselor cu „defecte”, se numește **asigurarea calității**.

Asigurarea calității este indisolubil legată de încredere: asigurarea calității cuprinde toate acțiunile planificate și sistematic realizate care generează încrederea că un anumit produs sau serviciu va satisface cerințele de calitate.

Conceptul de „asigurare a calității” s-a aplicat în primul rând în economie, deci în organizații care aveau ca prim scop profitul: să producă și să vândă cât mai mult, funcționând într-un mediu concurențial.

A devenit curând evident faptul că a avea produse care respectă specificațiile sau care nu au defecte nu este suficient pentru a le vinde: produsele respective trebuie să satisfacă anumite nevoi, bine definite – fiind astfel formulat principiul căutării excelenței: produsul trebuie să placă, să fie atractiv pentru client. Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO) formulează următoarea definiție: „Calitatea reprezintă totalitatea trăsăturilor și caracteristicilor unui produs sau serviciu

care determină capacitatea acestuia de a satisface nevoi afirmate sau implicite". Pe baza acestei definiții, calitatea începe să fie definită drept măsura standardizată a excelenței, stabilită de către client pentru categoria respectivă de produse sau servicii. Calitatea este produsă de cel care oferă pe piață respectivul produs sau serviciu, dar ea este definită de client, și nu de către producător. Sunt evidențiate două elemente – doi poli ai calității (și, implicit, ai asigurării calității):

- polul obiectiv – care reprezintă respectarea, de către produsul respectiv, a setului de specificații exprimat, tot mai des, prin standarde;
- polul subiectiv – se referă la atractivitatea respectivului produs pentru client, atractivitate determinată de capacitatea produsului de a satisface anumite nevoi ale clientului sau beneficiarului; polul subiectiv este exprimat de satisfacția clientului de produsul/serviciul respectiv.

Acest al doilea element – polul subiectiv – prezintă o semnificație deosebită pentru sistemele educaționale ale țărilor din fostul lagăr socialist, cum este Republica Moldova, care a avut o economie planificată și unde tradiția impune o grijă nu prea mare pentru client, iar educația este cu greu percepută ca produs. Calitatea se consideră ca fiind produsă și definită exclusiv de instituțiile de învățământ ca ofertante de servicii educaționale; beneficiarii abia urmează să fie consultați, potrivit noilor politici educaționale. Satisfacția consumatorilor nu este un motiv de preocupare pentru instituțiile publice de educație, care nu funcționează într-un mediu concurențial. Situația este caracteristică pentru mentalitatea majorității cadrelor didactice din Republica Moldova, unde implicarea clientului (a părinților) este doar de ordin financiar.

Vom remarca natura psihologică a elementului subiectiv al calității. Acest aspect al calității reflectă dependența de psihologia consumatorului și, respectiv, necesitatea cunoașterii trebuințelor consumatorului, atât a celor afirmate, cât și a celor implicite. Interesant este că, în virtutea specificului educației, calitatea ei privește nu doar elevii și părinții, ci și profesorii. Ca activitate, educația reprezintă o formă a interacțiunii dintre subiecți (elev - cadru didactic), prin urmare produsul ei este în dependență de ambele părți participante la proces.

O altă consecință, indică documentul citat, a orientării spre client a conceptului de calitate este constatarea că oamenii înțeleg lucruri diferite prin calitate. Este evident faptul că „educația de calitate” înseamnă ceva într-o societate democratică și altceva într-o societate totalitară. În acest sens, exemplul notoriu este cel al societăților islamice fundamentaliste, unde dreptul la educație este garantat numai pentru băieți, iar fetele trebuie să se mulțumească (cel mult) cu o educație de bază. În plus, definirea calității educației este strâns corelată cu respectarea unor principii religioase. La fel, „educația comunistă” impune orientarea sistemului de învățământ pe baza unei doctrine și ideologii unice.

Deși conceptul de calitate are o puternică încărcătură culturală, fiind dependent de valorile promovate de indivizi, problemele comune ale omenirii și amplificarea tendințelor europene unioniste din ultimele decenii conduce spre unificarea valorilor, respectiv sensurile acordate calității educației, se apropie. Educația, cercetarea, dezvoltarea și inovarea reprezintă patru valori recunoscute aproape în toată lumea. Educația de calitate este cea care le poate propulsa, reproduce și forma persoana pentru viață într-o societate care le împărtășește. Societatea cunoașterii, a cercetării și a inovării solicită insistent o educație de calitate. Este comun acceptat că trebuie create oportunități (primând echitatea) pentru atingerea unor **niveluri înalte de performanță**, că furnizarea serviciilor educaționale **pentru toți** este alături de servicii educaționale **diferențiate**; că **individualizarea** ca țință primordială a educației și **socializarea** sunt două părți ale aceluiași proces, iar **autonomia instituțională** a organizației educaționale și cea **individuală** a profesorului sunt asigurate printr-un cadru normativ elaborat la nivel național. La fel am înțeles, este bine să cunoști exact lucruri noi, dar este și mai bine să le poți comunica elevilor într-o formă atractivă.

După clarificarea **valorilor și principiilor** pe baza cărora se definește un concept propriu de calitate, se poate trece la stabilirea **indicatorilor** în funcție de care urmărim creșterea calității. Acești indicatori pot fi grupați în **trei categorii**:

- **indicatori interni** – care se referă la specificațiile menționate mai sus relative la resursele educaționale (umane și materiale), la procesele de educație și viața școlară, la curriculum etc.

- **indicatori de interfață** – care se referă la nivelul de satisfacție al beneficiarilor direcți și indirecti ai educației, la vizibilitatea școlii în comunitate și la parteneriatul dintre școală și comunitate;

- **indicatori de relevanță a educației** – o categorie apărută relativ recent care se referă la utilitatea și relevanța educației oferite de școală pentru nevoile prezente și, mai ales, **viitoare** ale indivizilor și ale comunităților, având în vedere și tendința vizibilă de globalizare. Ca exemple de indicatori de relevanță putem menționa: nivelul de autonomie și de responsabilitate al elevilor pentru propria lor învățare, dezvoltarea competențelor de învățare pe tot parcursul vieții și de orientare în societate, procentul absolvenților care își continuă studiile, procentul absolvenților care își găsesc rapid un loc de muncă, nivelul de participare a tinerilor la viața civică etc.

Este evident faptul că urmărirea constantă a **tuturor** acestor categorii de indicatori este foarte dificilă. Desigur, există și **indicatori naționali** privind calitatea educației, iar aceștia trebuie, oricum, urmăriți și evaluați. Dar, în afara acestora, există indicatori **specifci**, determinați de condițiile concrete în care funcționează școala: de exemplu, unele școli au nevoie să crească participarea la educație a unor grupuri dezavantajate (romi etc); alte școli au probleme cu asigurarea unui nivel optim de materiale și mijloace didactice; foarte multe școli au probleme legate de calificarea

cadrelor didactice; unele școli profesionale au probleme legate de angajarea absolvenților etc. De aceea, școala, împreună cu partenerii ei din comunitate, trebuie să **seleceze și să definească acei indicatori care sunt considerați relevanți și care nu pot fi regăsiți în sistemul național de indicatori**. Acești indicatori vor trebui, apoi, grupați într-un sistem coerent.

Totalitatea metodelor și instrumentelor, grupate într-un sistem coerent, utilizate pentru menținerea și ridicarea calității educației oferite de școală constituie **sistemul de management al calității**. Sistemul de management și de asigurare a calității are ca funcție principală orientarea dezvoltării unității școlare în direcția creșterii calității educației oferite membrilor comunității și comunității în ansamblul ei.

Un astfel de sistem arată zonele în care calitatea lasă de dorit (de exemplu: pregătirea profesorilor, asigurarea accesului la educație pentru grupurile dezavantajate, dotarea cu echipamente etc). Toate aceste zone sunt susceptibile de îmbunătățiri, deci se **pot constitui în ținte strategice pentru dezvoltarea ulterioară** a școlii. Astfel, **evaluarea și asigurarea calității devin parte integrantă a ciclului de proiectare a dezvoltării instituționale**. Un anumit proiect de dezvoltare școlară împreună cu planurile anuale asociate determină anumite schimbări în școală și comunitate. Aceste schimbări, evaluate, ne arată modul în care crește calitatea educației oferite, dar și ariile în care este necesară o mai mare dezvoltare. Aceste zone se pot constitui în ținte strategice pentru noile proiecte și planuri de dezvoltare școlară.

Construirea sistemului de management al calității educației va trebui să pornească de la o serie de **principii directe care vor fundamenta criteriile, standarde, indicatori și proceduri specifice**. Există, deja, astfel de seturi de principii elaborate la nivel internațional [cum ar fi cele propuse de Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO) sau de Fundația Europeană pentru Managementul Calității (EFQM)] și național (cum ar fi cele promovate în Spania)

În Republica Moldova abordarea calității educației a demarat la începutul mileniului III. Primul proiect de cercetare și inovare „Perspectiva psihosocială a asigurării calității educației în Republica Moldova” a fost realizat la Institutul de Științe ale Educației în anii 2006-2010. Proiectul „Calitatea educației în localitățile rurale” a fost printre primele acțiuni cu caracter aplicativ în domeniul calității educației. În anii 2011-2013 au fost realizate trei cercetări în cadrul doctoratului și postdoctoratului. Prima dintre ele abordează aspectele teoretice și practice ale monitorizării asigurării calității educației în unitatea de învățământ – școala. Autoarea a elaborat metodologia de proiectare și implementare a sistemului de monitorizare în școală în perspectiva asigurării calității educației; definirea cadrului metodologic al sistemului informațional din școală; elaborarea de grile manageriale de monitorizare a formării de competențe la elevi; dezvoltarea praxiologiei monitorizării în contextul conexiunilor procesului managerial-pedagogic de asigurare a calității educației.

În teza de doctorat „Metodologia evaluării calității învățământului în instituțiile

preuniversitare”⁷, calitatea învățământului este definită drept „construct ce acoperă o realitate complexă, incluzând percepții, reprezentări și atitudini, abordări, elemente factuale, al căror obiect este constituit de gradul în care sistemul social și sistemul de învățământ conștientizează și își satisfac reciproc nevoile manifestate sau latente”. Principiile evidențiate de autor includ unele caracteristici ale fenomenului: 1) caracterul social și statal al activității subiecților managementului calității; 2) existența factorului de sistem sub formă de standarde educaționale; 3) principiul construirii multinivelare; 4) multivariatatea soluțiilor organizatorice și tehnologice pentru diferite niveluri ale sistemului calității.

Dr. hab. Sergiu Baciu⁸ prezintă o viziune epistemică distinctă asupra managementului calității în învățământul superior; este fundamentată, elaborată și validată „paradigma managementului calității” – un produs științific emergent, generator de noi soluții praxiologice în problematica managementului educațional din Republica Moldova. Din punct de vedere aplicativ, este valoros „sistemul de management al calității” (SMC) și al procedurilor acestuia pentru învățământul superior.

Am decis să reproducem aici principiile calității acceptate în sistemul educațional românesc, formulate în cercetările Institutului de Științe Pedagogice, considerându-le mai explicite pentru conținutul noțiunii „calitatea educației”.

- Educația de calitate este centrată pe clienții și beneficiarii serviciilor educaționale. Toate organizațiile depind de clienții lor și, ca atare, trebuie să le înțeleagă nevoile curente și de viitor, trebuie să le îndeplinească cererile și să le depășească așteptările.

- Educația de calitate este oferită de instituții responsabile. Responsabilitatea socială devine fundamentul managementului calității la nivelul organizației școlare. Toate instituțiile de educație, indiferent de statutul lor juridic, vor fi răspunzătoare în mod public pentru calitatea serviciilor educaționale oferite, iar statul, prin instituțiile abilitate de lege, este garantul calității educației oferite prin sistemul național de învățământ.

- Educația de calitate este orientată pe rezultate. Rezultatele, înțelese în termeni de „valoare adăugată” și de „valoare creată”, sunt cele care definesc cel mai bine calitatea și excelența.

- Educația de calitate respectă autonomia individuală și are la bază autonomia instituțională. Educația, la toate nivelurile și prin toate formele, va urmări dezvoltarea autonomiei individuale, a capacității de a lua decizii pertinente. Instituțiile de educație se vor bucura de o autonomie sporită în elaborarea unei oferte educaționale

⁷ Valentin Crudu, Metodologia evaluării calității învățământului în instituțiile preuniversitare, teză de doctorat, Chișinău, 2012, <http://www.cnaa.md/thesis/20975/>.

⁸ Sergiu Baciu, Teoria și metodologia managementului calității în învățământul superior, teză de doctor habilitat, Chișinău, 2013, http://www.cnaa.md/files/theses/2013/24709/sergiu_baciu_thesis.pdf.

onale adecvate nevoilor individuale și comunitare – autonomie corespunzătoare creșterii responsabilității acestor instituții pentru calitatea ofertei educaționale.

- Educația de calitate este promovată de lideri educaționali. Liderii sunt cei care asigură unitatea și continuitatea scopurilor și a direcțiilor de dezvoltare a organizației, ei creând și menținând mediul propice pentru participarea tuturor celor interesați la decizie și pentru realizarea obiectivelor organizaționale.

- Educația de calitate asigură participarea actorilor educaționali și valorizarea resursei umane. Oamenii sunt esența oricărei organizații. De implicarea lor și de dezvoltarea lor profesională depinde modul în care își folosesc competențele în beneficiul organizației.

- Educația de calitate se realizează în dialog și prin parteneriat cu instituții, organizații, cu beneficiarii direcți și indirecti de educație. Sistemul de asigurare a calității nu este doar apanajul școlii, întreaga comunitate educațională fiind implicată în acest proces. Ca urmare, dialogul cu toți actorii educaționali va fundamenta dezvoltarea educației la nivel național și local.

- Educația de calitate se bazează pe inovație și pe diversificare. În interiorul cadrului legal existent, vor fi stimulate abordările educaționale inovative, originale și creative, aplicarea celor mai noi rezultate ale cercetării în educație și a noilor metode și tehnici de educație și formare, introducerea noilor tehnologii de informare și comunicare etc.

- Educația de calitate abordează procesul educațional unitar, în mod sistemic. Un rezultat dorit nu poate fi atins decât dacă activitățile și resursele necesare sunt abordate în mod unitar, iar procesele derulate sunt gândite și efectuate în mod sistemic. Totodată, decizia educațională de calitate are la bază un sistem pertinent, credibil și transparent de indicatori.

- Educația de calitate are ca obiectiv învățarea permanentă și îmbunătățirea continuă a performanțelor. Având în vedere ritmul schimbărilor sociale, învățarea permanentă și dezvoltarea continuă devin principii fundamentale ale funcționării și dezvoltării instituțiilor școlare. Asigurarea calității va fi privită ca un proces de învățare individuală și instituțională, ea având ca scop identificarea ariilor de dezvoltare și orientarea dezvoltării personale și instituționale în direcții benefice pentru fiecare individ în parte, pentru comunitate, pentru societate în ansamblul ei.

- Educația de calitate înțelege interdependența între furnizorii și beneficiarii implicați în oferta de educație. O organizație și furnizorii ei sunt interdependenți, iar avantajul reciproc întărește capacitatea instituțională de a crea valoare.

Conceptul de calitate al UNICEF și școala prietenoasă copilului. În opinia noastră, definiția cea mai completă și mai clară din punct de vedere al producătorului de calitate în educație, care poate fi operaționalizată și aplicată în practica, a fost formulată, prin descriere, de UNICEF (2000):

„Educația de calitate include:

elevi, care sunt sănătoși, bune îngrijiiți și pregătiți să participe și să învețe, fiind susținuți de părinți, de familiile lor;

ambient securizant, protector, sensibil la gen și care asigură resurse și facilități adecvate;

conținut reflectat în curriculum relevant și materiale pentru achiziția deprinderilor de bază, în special competență lingvistică, competență matematică, deprinderi de viață și cunoștințe în domeniul genurilor, sănătății, nutriției, prevenirii HIV/SIDA, păcii;

procese în care cadre didactice profesionale pregătite aplică învățarea centrată pe elev în săli de clasă și școli bine gestionate și evaluarea deprinderilor, pentru a facilita învățarea și a diminua disparitățile;

rezultate care includ cunoștințe, deprinderi și atitudini, în coerență cu finalitățile naționale ale educației și cu participarea pozitivă în societate”.

Fiecare dintre aceste aspecte ale calității învățării sunt descifrate în același document.

I. Calitatea celor care învață: sănătate și nutriție sănătoasă; experiență de dezvoltare timpurie; tendință de a învăța permanent; suportul familiei pentru a învăța. Copii sănătoși cu experiență pozitivă de învățare din copilăria timpurie, părinți care se implică – acestea sunt considerate cheia succesului copilului la școală.

II. Mediu de învățare calitativ: se poate învăța oriunde, dar rezultatele pozitive ale învățării, proiectate în cadrul sistemului educațional, se obțin în mediul calitativ.

Mediul calitativ are mai multe elemente.

Elemente fizice calitative – calitatea facilităților școlare și spații adecvate, unde copiii pot avea suficient spațiu personal, dar totodată se simt membri ai unui grup, cu care conlucrează, iar cadrul didactic poate percepe situația (integral sau elemente ale ei – fiecare elev în parte).

Elemente psihosociale: mediu liniștit, securizant, climat nediscriminator pentru toți copiii (fete și băieți), cadre didactice cu comportament echilibrat, politică disciplinară eficientă: mediu incluziv, oportunități de învățare pentru toți copiii, nonviolentă.

Servicii de alimentare și sănătate.

III. Calitatea conținutului, care se referă la curriculumul școlar proiectat și cel realizat. Scopurile și finalitățile naționale, concretizare în obiective măsurabile, reprezintă punctul de start pentru dezvoltarea și implementarea curriculumului școlar.

Calitatea conținutului solicită centrarea pe elev, caracter nediscriminatoriu, curriculum bazat pe standarde. Școala de calitate formează copiii competențe lingvistice și matematice, deprinderi de viață.

Deprinderile de viață sunt definite ca deprinderi psihosociale și interpersonale

pentru interacțiunea zi de zi cu oamenii din jur. Ele se referă la comunicarea asertivă, refuz, capacitatea de a realiza scopurile trasate, luarea deciziilor, deprinderile de *coping* și sunt orientate spre formarea de atitudini, valori și comportamente.

Educația pentru pace este un aspect important al calității educației, orientat spre formarea abilităților de prevenire a conflictelor, soluționarea pașnică a conflictelor, indiferent de sfera conflictului: intrapersonală, interpersonală, intergrupală, națională sau internațională.

IV. **Calitatea procesului educațional**, modul în care administrația și cadrele didactice utilizează intrările pentru a crea experiențe de învățare semnificative pentru elev. Din acest punct de vedere, educația de calitate solicită **cadre didactice pregătite profesional**; competența și eficiența cadrelor didactice (indiferent de metodele care se aplică – tradiționale sau moderne), timpul școlar utilizat eficient au un impact pozitiv semnificativ asupra învățării; dezvoltare profesională continuă; pregătire pentru învățarea centrată pe student pentru aplicarea metodelor, bazate pe cunoașterea a cum învață elevul; pe interacțiunea cadrului didactic cu elevul, rolul activ al ambelor părți; metode active de învățare, bazate pe standarde.

Mecanisme eficiente pentru feedback. Profesorii bine formați cunosc metodele de învățare, dar și cele de evaluare și notare eficientă, pentru a cunoaște individualitatea elevului și a proiecta activitățile, orientându-se la nevoile studentului.

Încrederea cadrului didactic în capacitatea de a învăța a elevului, expectanțe pozitive referitor la realizările elevilor. Școlile orientate spre succesul elevilor anunță expectanțele lor clar, fac evaluări serioase permanent, monitorizează performanțele, oferă șanse elevilor să participe și să-și asume responsabilitatea.

Condiții adecvate de lucru pentru cadrele didactice, ca să se mențină atitudinile lor pozitive. Condițiile de lucru influențează semnificativ abilitatea de a „produce” educație de calitate; supervizare și suport; suport din partea administrației.

Aplicarea tehnologiilor pentru a diminua disparitățile, mai curând decât a le aprofunda; reducerea inegalităților globale cu ajutorul tehnologiilor de tipul învățării la distanță prin internet, video interactiv, televiziune educativă.

Diversitatea proceselor și a facilităților, pentru a răspunde la nevoile specifice, cum ar fi adaptarea regimului și a calendarului, servicii de îngrijire aproape de școală, deschiderea centrelor de lectură la școală etc.

V. **Calitatea rezultatelor.** Rezultatele educației de calitate sunt intenționale, efecte așteptate de la sistemul educațional. Ele includ ceea ce elevii cunosc și pot face, atitudinile lor și așteptările față de sine și față de societate:

- performanțele academice, în special competența lingvistică și matematica, reprezintă cheia rezultatelor educaționale.

- evaluarea formativă pentru consolidarea performanțelor obținute.

- rezultate văzute de părinți, care urmăresc dacă apar, deoarece le percep ca fiind asociate oportunităților de angajare și succesului în societate; rezultate re-

feritoare la participarea în comunitate, la valorizarea învățării și învățarea pe tot parcursul vieții;

- obținerea rezultatelor prin experiențe de participare la viața comunității;
- consolidarea sănătății ca rezultat al învățării, cunoștințe și comportamente relaționate la sănătate și igienă; comportamente de alimentare sănătoasă;
- deprinderile de viață, psihosociale și interpersonale ca rezultate ale învățării se pot manifesta în diverse domenii, cum ar fi profilaxia HIV/AIDS, a abuzului de droguri, comportamentele de nutriție și igienă. Dar evaluarea lor este bine să se realizeze în contexte particulare, deoarece ele se manifestă în situații specifice. Spre exemplu, luarea deciziilor sau asertivitatea pot fi manifestate de subiecți concreți în unele situații, ca să nu fie aplicate în altele. Este important ca deprinderile de viață să fie evaluate în situațiile la care este orientat programul.

Acest concept al calității în educație a fost „materializat” în modelul de educație cunoscut ca **școala prietenoasă copilului (ȘPC)**. Experiența acumulată în cadrul aprobării praxiologice a modelului a creat posibilități de clarificare a caracteristicilor unei școli care produce educație de calitate.

Într-un cadru conceptual mai extins, școala prietenoasă copilului este expresia simbolică a unor concepte pedagogice dezvoltate la nivelul mai multor științe ale educației.

Transmiterea de cunoștințe delimitate strict pe discipline de studiu urmează a fi substituită prin educația pentru schimbare, fiecare copil este învățat să sesizeze schimbarea, să evalueze consecințele schimbării și să ia decizii în baza cărora să proiecteze propriile schimbări. Copiii învață să se implice în propria lor educație, iar promovarea valorilor societății deschise va presupune educația unor relații empactice, accentuând valorizarea diversității.

Egalizarea șanselor se realizează prin promovarea politicilor inclusive, crearea condițiilor adecvate pentru copiii cu cerințe educative speciale, pentru copiii care se află în situații de risc, în acest fel contribuind esențial la construirea unei democrații adevărate.

A învăța să știi în ȘPC presupune a dobândi cunoștințe generale, instrumente de înțelegere; a învăța cum să înveți; a învăța să faci – a forma competențe pentru aplicarea cunoștințelor, a se descurca în diferite situații și a putea folosi creativitatea; a învăța să trăiești împreună cu ceilalți – a învăța să-i înțelegi pe cei din jur, să cooperezi și să participi la viața societății; a învăța să fii – a exersa autonomia și responsabilitatea personală, acordându-se atenție tuturor aspectelor legate de potențialul unei persoane, de individualitatea acesteia.

Rolurile nou-atribuite școlii de perioada postmodernă sunt incompatibile cu formalismul, controlul excesiv, supunerea, uniformizarea, individualismul, izolarea – chipul unei „fabrici de producere după șablon” a unor indivizi docili. Cuvintele-cheie care trebuie să caracterizeze o școală prietenoasă copilului trebuie să fie contrare celor de mai sus: așteptări pozitive pentru fiecare, căldură și grijă, sprijin

reciproc, cooperare, încredere, respect pentru diferențe, colegialitate, asumarea riscurilor, învățare continuă, parteneriate. Astfel, pentru a se produce o așa redimensionare a instituției de învățământ, trebuie promovată și dezvoltată cultura schimbării și imaginea școlii ca familie prietenoasă.

Dacă școala îi face pe toți elevii să se simtă egali, indiferent de statutul lor social și economic și de baza lor culturală, dacă școala îi încurajează pe elevi să-și valorifice capacitățile de observare, să planifice experimente și să exploreze soluții diverse la propriile lor întrebări, dacă școala are instalații sigure de apă potabilă, dacă școala este orientată spre comunitate ca să interacționeze cu membrii acesteia – o astfel de școală dispune de parametri de bază ai școlii prietenoase copilului.

Școala trebuie să racordeze procesul educațional la nevoile copilului. Această racordare se realizează prin diferențierea procesului educațional la clasă și individualizarea traseelor curriculare ale elevilor, acest lucru ar însemna posibilitatea elevilor de a-și alege singuri opțiunile și profilul de instruire.

Pentru a cultiva la elevi alese virtuți, este nevoie ca profesorii să posede aceste virtuți. Elevul se simte liber și în siguranță dacă are alături oameni dragi, care îl înțeleg și ajută în momentele dificile. Școala prietenoasă copilului este axată pe monitorizarea procesului de implementare a curriculumului modernizat centrat pe copil.

Noua școală trebuie să devină microimaginea acelei autentice societăți democratice spre care tindem. Comunitatea pedagogică se convinge tot mai mult că-i absolut necesar un alt ideal al învățământului național – școală a confortului moral, psihologic, spiritual, religios. Elevul să se simtă ca acasă sau, în condițiile de migrație din țara noastră, mai bine ca acasă.

Sloganul școlii prietenoase copilului ar trebui să fie: „Cât mai multă prietenie și cordialitate față de orice elev din orice tip de școli”. Trebuie să înceteze segregarea după criteriile de bunăstare socială, de sănătate fizică sau nivel de dezvoltare intelectuală. Copiii suferinzi să li se demonstreze, prin fapte concrete zilnice, că drepturile lor sunt absolut egale cu ale celorlalți și că ei trebuie să și le revendice cu toată îndrăzneala. Ei să fie încurajați, să se bucure de perspectivele reale ce li se deschid în față. În așa idee, școala poate fi cu adevărat prietenoasă copiilor, dar copiii pot fi, de bună seamă, în culmea fericirii.

Mai mult decât specialiștii din alte domenii, pedagogul are nevoie să fie mereu atent la profesionalismul de care dă dovadă, la comportamentul său, atitudinile și, mai ales, la comunicare. Doar prin încurajare, prin tact pedagogic putem fi adevărați prieteni ai copilului și un adevărat profesor al unei școli prietenoase copilului. Să nu uităm: cadrele didactice sunt acele persoane care însuflețesc instituțiile de învățământ și de felul de cât profesionalism dau dovadă depinde cum se vorbește despre instituție.

Pentru a construi un mediu prietenos copilului și pentru a fi calitativă, interesantă, școala are nevoie de sprijinul conștient și partenerial al părinților și al acto-

rilor comunitari. Pe tot parcursul perioadei școlare este necesar să existe un acord conform căruia părinții să colaboreze cu instituția de învățământ frecventată de copiii lor și cu instituțiile educative din întreaga comunitate. Instituțiile de învățământ conștientizează rolul implicării părinților, a actorilor comunitari, iar colaborarea cu ei constituie unul dintre obiectivele majore ale școlii. Părinții se sensibilizează și se obișnuiesc cu ideea că rolul lor în raport cu școala este unul de tip activ participativ, deoarece ei sunt persoanele responsabile de soarta copiilor lor.

Inițiativa „Școala prietenoasă copilului” (2007-2011) a fost implementată, în mod cuprinzător, în cadrul a patru școli, menționate aici ca „școli experimentale”. Această implementare a atras după sine:

- investiții materiale pentru crearea unui mediu sigur și confortabil;
- cursuri pentru profesori privind metodologiile de predare centrate pe copil, educație incluzivă, drepturi ale copiilor și cooperarea dintre școală și familie și comunitate;
- evaluarea școlilor de către elevi, părinți și profesori; precum și
- implementarea planurilor de acțiuni privind dezvoltarea școlilor.

Planificarea și implementarea Inițiativei ȘPC s-a realizat în cadrul unei colaborări strânse între UNICEF și Ministerul Educației, instituțiile de învățământ responsabile de instruirea cadrelor didactice și elaborarea curriculumului școlar, precum și agenții internaționale și ONG-uri.

Inițiativa „Școala prietenoasă copilului” s-a dovedit a fi relevantă pentru sistemul educațional din Republica Moldova, deoarece obiectivele sale sunt compatibile cu prioritățile naționale și cu obiectivele internaționale pentru dezvoltarea economică și socială.

Evaluarea a constatat că, în comparație cu școala tradițională, în școlile participante la experiment au fost stabilite mai multe schimbări:

- un mediu școlar a devenit mai confortabil și mai sigur,
- atractivitatea crescută a educației,
- relație profesor-elev mai apropiată,
- participarea mai frecventă a elevilor în activitățile școlare, în special a copiilor cu dizabilități sau provenind din grupuri vulnerabile,
- mai mulți copii au obținut performanțe academice crescute, cu progrese notabile înregistrate de cei cu rezultate mai slabe în mod obișnuit,
- dezvoltarea competențelor transversale, cum ar fi rezolvarea de probleme și „a învăța să înveți”,
- s-au înregistrat ameliorări la nivel atitudinal-comportamental, inclusiv îmbunătățirea respectului de sine și a încrederii în propriile abilități, o mai bună comunicare și relaționare, o exprimare mai liberă a opiniilor, toleranță și responsabilitate sporită,
- reducerea violenței în mediul școlar,

- integrarea mai rapidă a copiilor cu nevoi speciale, inclusiv a celor proveniți din familii sărace și grupuri vulnerabile.

Introducerea programelor de instruire centrate pe copil practice, relevante și bine organizate a contribuit la pregătirea mai bună a cadrelor didactice participante pentru lucrul cu copiii cu nevoi speciale sau aparținând minorităților etnice, lingvistice și religioase, pentru promovarea egalității de gen, formarea relațiilor mai apropiate cu elevii, dezvoltarea capacității de a aplica cunoștințele în viața de zi cu zi.

Motivarea și sprijinul continuu al cadrelor didactice au devenit astfel o particularitate esențială a modelului.

În ceea ce privește implicarea părinților, evaluarea a subliniat necesitatea de a înțelege mai bine și de a încuraja implicarea lor în viața școlii și în educația propriilor copii, dat fiind că nivelul actual de implicare, în special în luarea deciziilor, este încă scăzut. Implicarea părinților trebuie să fie înțeleasă în sens larg, nu doar în raport cu școala, dar și cu propriii copii (prin activități educative la domiciliu, prin oferirea de sprijin și încurajare, stabilirea de standarde, crearea unui mediu sănătos, stabil, echilibrat), precum și cu alți părinți (forme de asociere, de comunicare și de sprijin reciproc). În acest scop sunt necesare materiale educaționale care să asigure o înțelegere unanimă a implicării părinților, împreună cu îndrumări specifice de încurajare a comunicării și colaborării reale între școli și familii. De asemenea, există necesitatea unor programe de instruire pentru părinții și viitorii părinți, în scopul de a îmbunătăți climatul și practicile educaționale din spațiul familial – „curriculumul de acasă”. O altă recomandare fundamentată pe o necesitate identificată este de a consolida parteneriatele interșcolare, atât naționale cât și internaționale.

Astfel, modelul școlii prietenoase copilului este unul care răspunde solicitărilor educației de calitate. Merită atenție **Lista de control pentru o școală prietenoasă cu copiii:**

- nu există abandon școlar sau acesta este foarte redus, tocmai datorită faptului că mediul școlar este unul primitor și se derulează programe de sprijin pentru elevii aflați în situații de risc;
- copiii cu nevoi speciale sunt sprijiniți prin activități suplimentare de consiliere și pregătire;
  - în școală există un cabinet de consiliere școlară;
  - principiul egalității șanselor stă la baza tuturor activităților școlii;
  - există interes din partea școlii în legătură cu ce se întâmplă cu copiii dincolo de școală, în familie și comunitate;
  - există o comisie de ajutor social care acționează pentru a ajuta copiii săraci;
  - copiii cu posibilități materiale scăzute sunt ajutați periodic de școală cu rechizite, articole de îmbrăcăminte, bilete gratuite în tabere și la spectacole, cadouri de Crăciun/Paște etc.;
- există o legătură foarte bună cu familiile elevilor;

- profesorii folosesc o gamă variată de metode pentru a asigura o învățare activă și diferențiată;
- învățarea prin cooperare este practică curentă;
- elevii participă la propria învățare și își exprimă opiniile în cadrul lecțiilor;
- lucrările copiilor sunt expuse în clase/pe coridoare – se ține cont ca toți elevii să aibă lucrări expuse, deoarece este foarte descurajant pentru elevii mai puțin dotați să simtă că munca lor nu este apreciată;
- diversitatea etnică/de religie este valorizată în cadrul lecțiilor/activităților organizate în școală;
- în cadrul lecțiilor se folosesc materiale-resursă variate și de bună calitate;
- oferta de cursuri opționale cuprinde cursuri de genul: educație pentru calitate, pentru viața privată și de familie, educație pentru sănătate, educație pentru carieră, educație pentru cetățenie democratică etc.;
- notele reflectă progresul făcut de copii și nu sunt modalități de control sever și impunere a autorității;
- copiii se simt în siguranță fizică și spirituală;
- sunt interzise orice forme de agresiune fizică sau verbală;
- elevii nu sunt umiliți în clasă/școală;
- motivația pentru învățatură este ridicată;
- profesorii participă la cursuri de educație pentru drepturile omului și realizează activități în acest domeniu cu copiii/părinții școlii;
- climatul școlii încurajează respectul reciproc și înțelegerea;
- elevii sunt permanent informați în legătură cu activitățile/evenimentele din școală, li se comunică ce se planifică și ce se va întâmpla; o bună informație nu numai că va sprijini desfășurarea activității școlii, dar este un mod eficient de a-i face să se simtă incluși și antrenați în comunitatea școlară;
- se organizează întâlniri regulate cu elevii școlii pentru anunțuri, aprecieri, premii etc.; astfel de întâlniri pot stimula interesul elevilor față de problemele generale ale școlii, aspect ce duce la formarea identității școlii și la dezvoltarea legăturilor și relațiilor dintre clase și grupuri de elevi;
- elevii au diverse responsabilități în clasă și în școală prin care contribuie la bunul mers al vieții școlare — de exemplu responsabil pentru activitățile extrașcolare, conduită, curățenia clasei, revista clasei/școlii, grup ecologist, emisiuni radio etc.;
- multe activități ale școlii (serbări, campanii tematice etc.) sunt organizate de elevi;
- elevii talentați și supradotați au șansa să se afirme în cadrul diferitelor activități ale școlii (concursuri, olimpiade, spectacole etc.);
- elevii se simt liberi să-și exprime opinia în legătură cu modul în care funcționează școala și să semnaleze aspecte mai puțin plăcute ale activității;

➤ consiliul elevilor este vocea copiilor din școală și contribuie esențial la îmbunătățirea activității școlii.

Dacă școala îndeplinește condițiile enumerate mai sus, atunci ea poate afirma că este școală prietenoasă copilului.

Astfel, modelul școlii prietenoase copilului este unul care răspunde solicitărilor educației de calitate. Importanța lui constă în detaliile foarte importante pe care le oferă celor care vor să promoveze calitatea. Iată de ce modelul școlii prietenoase copiilor a jucat un rol important în elaborarea *Standardelor de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului* în Republica Moldova. Standardele elaborate acoperă întreaga funcționare a instituțiilor de învățământ, inclusiv managementul, capacitatea instituțională (baza materială, resursa umană), curriculumul și procesul de învățământ, fiind structurate pe cinci dimensiuni fundamentale pentru sistemul educațional, așa cum au rezultat din conceptul de școală prietenoasă copilului: 1. participare democratică; 2. incluziune; 3. eficiență educațională; 4. sensibilitate la gen; 5. sănătate, siguranță, protecție. Fiecare dimensiune este structurată pe trei domenii (management; capacitate instituțională; curriculum/proces educațional). În cadrul fiecărui domeniu, au fost formulați indicatori (ca repere observabile ale atingerii standardului, utilizate la măsurare și evaluare).

Cercetarea documentelor de politici statale și educaționale permite să constatăm acțiunile întreprinse la nivel de stat și guvern în vederea creșterii calității educației. Codul educației definește *calitatea în învățământ* drept „ansamblu de caracteristici ale unui program de studiu și ale ofertanților acestuia, prin care sunt satisfăcute așteptările beneficiarilor în raport cu standardele de calitate”⁹. Codul educației proclamă dreptul fiecărui cetățean la educație de calitate, calitatea fiind prezentă și ca unul dintre principiile educației în baza căruia activitățile de învățământ se raportează la standarde de referință și la bune practici naționale și internaționale.

În Strategia „Moldova-2020”, document strategic care modelează dezvoltarea Republicii Moldova până la finele actualului deceniu, la capitolul educație sunt formulate obiective specifice a căror realizare ar contribui la creșterea calității educației:

Dezvoltarea sistemului de consiliere și proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți prin elaborarea concepției și implementarea serviciilor de consiliere și proiectare a carierei ca parte integrantă a serviciilor publice de educație, asigurarea consilierii și a proiectării carierei la nivel de învățământ general, formare inițială și formare continuă, sprijinirea dezvoltării unei rețele de instituții specializate în acordarea serviciilor de ghidare și proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți.

---

⁹ A se vedea art. 3, Codul educației al Republicii Moldova, Monitorul Oficial, nr. 319-324, 24.10.2014, <http://lex.justice.md/md/355156/>. Data intrării în vigoare: 23.11.2014.

Asigurarea unui mediu școlar protectiv, capabil să prevină violența față de copii și să intervină prompt pentru identificarea, referirea și asistența copiilor victime ale violenței prin implementarea politicilor de protecție a copilului la toate nivelurile, elaborarea suportului metodologic și completarea curriculei de formare inițială și continuă a cadrelor manageriale și didactice referitor la organizarea instituțională și intervenția lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, instruirea cadrelor didactice și manageriale pentru prevenirea violenței față de copii și integrarea politicilor de protecție a copilului în demersul educațional, dezvoltarea capacităților organelor abilitate cu inspecția școlară de monitorizare și raportare a situației privind cazurile de violență asupra copilului, abilitarea copiilor, părinților și membrilor comunității să recunoască, să prevină și să raporteze cazurile de violență asupra copilului.

Acțiuni de îmbunătățire a calității educației timpurii în documente strategice și în instituțiile de educație timpurie.

Strategia sectorială de dezvoltare „Educația-2020” acordă o atenție deosebită calității, aceasta fiind considerată una dintre caracteristicile educației capabilă să devină principalul factor de progres economic și social al țării. Analiza situației actuale în sistemul de învățământ al țării a condus la următoarea concluzie: cultura calității relativ joasă în sistemul educațional, lipsa instituțiilor și mecanismelor eficiente de evaluare, monitorizare și raportare, precum și competențele insuficiente în domeniul managementului calității la toate nivelurile sistemului educațional explică calitatea scăzută și slaba relevanță a studiilor.

Cu referire la educația timpurie, sunt constatate competențele profesionale învechite ale cadrelor didactice: „Procesul educațional în instituțiile de învățământ preșcolar este asigurat de 12.532 cadre didactice (la 01.01.2013). Din 92% de cadre didactice cu studii pedagogice, doar 43% au studii superioare. Peste 15 ani de experiență de lucru au 58,3% din cadre și doar 16,9% au grade didactice, ceea ce indică evidente probleme ce țin de competențele lor profesionale. Educatorii sunt discriminați în raport cu alte cadre didactice. Norma didactică a cadrelor din domeniul educației timpurii este de 35 de ore pe săptămână, adică cu 15 ore mai mare decât cea a învățătorilor de la clasele primare și cu 17 ore mai mare decât cea a profesorilor de gimnaziu și de liceu. Concediul educatorilor este de 42 de zile, adică cu 20 de zile mai mic decât cel al învățătorilor și profesorilor. Salariul minim al unui educator este de 2000 de lei, în timp ce al unui învățător de la clasele primare este de 2200. Toate acestea influențează negativ motivația angajaților din domeniul educației timpurii și opțiunea tinerilor pentru această profesie, generează fluctuația cadrelor. Deseori, cadrele didactice nu dispun de o calificare adecvată. Astfel, în educația preșcolară, 47,6% dintre cadrele didactice au studii medii de specialitate”.

Direcțiile strategice de dezvoltare, obiectivele și acțiunile prioritare au format

conținutul capitolului „Resurse umane calificate, management eficient și asigurarea calității” din Strategia „Educația-2020”. Despre importanța acordată de Guvern calității educației pentru dezvoltarea personalității și pentru progresul țării Republica Moldova se poate judeca după numărul de direcții consacrate acestui aspect – 4 din 7 conținute în document. Reproducem aici direcțiile și obiectivele specifice după text, păstrând și acțiunile prioritare în cazul când se referă direct la educația timpurie și învățământul preșcolar.

Direcția strategică 4: Dezvoltarea, sprijinirea și motivarea cadrelor didactice pentru asigurarea educației de calitate

Obiectiv specific 4.1. Sporirea atractivității profesiei de pedagog și atragerea și menținerea cadrelor performante în sistem, astfel încât vârsta medie a cadrelor didactice în sistemul de învățământ să scadă cu 3 ani până în 2020, salariul de debut în activitatea didactică să fie la nivelul salariului mediu pe economie și rata abandonului timpuriu al activității didactice să se diminueze cu 10%.

Obiectiv specific 4.2. Asigurarea unui echilibru cantitativ și structural al ofertei și cererii de cadre didactice pentru toate nivelurile sistemului educațional, astfel încât procesul de studii în toate instituțiile sistemului să fie asigurat integral cu cadre didactice calificate pe discipline.

Obiectiv specific 4.3. Reconceptualizarea formării inițiale a cadrelor didactice prin dezvoltarea competențelor acestora, necesare pentru realizarea noului parcurs educațional caracteristic unui mediu complex, a unei societăți globale a cunoașterii și în continuă schimbare.

Obiectiv specific 4.4. Eficientizarea și flexibilizarea sistemului de formare continuă a cadrelor didactice și manageriale.

Direcția strategică 5: Proiectarea și instituționalizarea unui sistem eficient de evaluare, monitorizare și asigurare a calității în educație

Obiectiv specific 5.1. Dezvoltarea sistemului național de standarde în educație.

Acțiuni prioritare: 5.1.1. Asigurarea implementării standardelor de învățare și dezvoltare pentru copiii de la naștere până la 7 ani.

Obiectiv specific 5.2. Crearea cadrului instituțional pentru asigurarea calității în educație.

Direcția strategică 6: Îmbunătățirea managementului resurselor în educație

Obiectiv specific 6.1. Îmbunătățirea planificării și a managementului rețelei instituțiilor de învățământ.

Obiectiv specific 6.2. Eficientizarea finanțării educației.

Acțiuni prioritare: 6.2.1. Dezvoltarea și implementarea mecanismelor de finanțare a învățământului preșcolar, primar și general (i) în conformitate cu prioritățile educaționale, rezultatele obținute, numărul de elevi și cerințele speciale ale acestora, (ii) bazate pe analizele de tip cost-performanță; (iii) bazate pe programe; (iv) bazate pe unitate de copil/elev.

Obiectiv specific 6.3. Modernizarea infrastructurii și a bazei tehnico-materiale a instituțiilor de învățământ.

Obiectiv specific 6.4. Asigurarea cu manuale și materiale didactice.

Acțiuni prioritare: 6.4.1. 6.4.2. Editarea materialelor didactice pentru educatori și părinți conform situației etnolingvistice din Republica Moldova. 6.4.4. Asigurarea metodică și tehnico-materială a instituțiilor de educație și dezvoltare timpurie a copilului, conform standardelor în vigoare, 80%, către 2015, și 100%, către anul 2020. 6.4.5. Asigurarea cu manuale, materiale didactice și echipamente școlare adaptate la necesitățile persoanelor cu dizabilități necesare pentru procesul de educație a persoanelor cu dizabilități în toate instituțiile de învățământ.

Direcția strategică 7: Asigurarea coeziunii sociale pentru oferirea unei educații de calitate

Obiectiv specific 7.1. Responsabilizarea societății pentru asigurarea unei educații de calitate.

Obiectiv specific 7.2. Sporirea participării elevilor la procesele de luare a deciziilor, inclusiv la elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor educaționale

Obiectiv specific 7.3. Asigurarea educației parentale eficiente în vederea îmbunătățirii practicilor de îngrijire și educație a copiilor.

Obiectiv specific 7.4. Promovarea parteneriatelor pentru educație.”

Menționăm că obiectivele și acțiunile prioritare din direcția strategică 7 demonstrează promovarea în Republica Moldova a unei viziuni moderne asupra rolului societății civile, al părinților, copiilor și adolescenților în educație, a cărei productivitate este demonstrată de experiența mai multor țări europene. Participarea activă la educație, la luarea deciziilor asigură un feedback permanent între societatea civilă și sistemul educațional. Totodată, participarea este o realizare democratică importantă a actualității, care acordă oportunități pentru dezvoltarea civismului, exercitarea dreptului de a participa la luarea deciziilor, stimulând în același timp angajamentul personal, sentimentul responsabilității.

Unele obiective privind calitatea educației care se conțin în Strategia „Educația-2020” au fost formulate și în *Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015* și *Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011-2015)*. În vederea dezvoltării educației timpurii au fost realizate acțiuni orientate spre creșterea calității diverselor aspecte ale educației timpurii. Un rol important în dezvoltarea educației timpurii are proiectul „Parteneriatul Global pentru Educație”, care reprezintă o continuare a proiectului „Educație pentru toți – Inițiativa de acțiune rapidă”, de 8,8 milioane dolari SUA, implementat în două etape în anii 2006-2010. Acest proiect este finanțat din contul unui grant de 4,4 milioane dolari SUA, oferit de Fondul „Parteneriatul Global pentru Educație”. Activitățile din cadrul proiectului sunt implementate de Ministerul Educației și Fondul de Investiții Sociale din Moldova, în parteneriat cu organele autorităților publice

locale. Banca Mondială este administrator al grantului și are rolul de entitate de supraveghere, iar UNICEF are rolul de agenție de coordonare a Parteneriatului Global pentru Educație în Republica Moldova. Proiectul „Parteneriatul Global pentru Educație” are drept scop promovarea educației timpurii de calitate pentru toți copiii din Moldova. Obiectivele principale ale proiectului sunt (pentru a prezenta aici toate acțiunile, inclusiv cele din cadrul proiectului, le-am clasificat conform conținutului obiectivelor formulate în „Educația-2020”):

1. elaborarea și implementarea cadrului normativ prielnic educației de calitate:

- asigurarea cadrului normativ de reglementare pentru monitorizarea și evaluarea externă a calității în învățământul general;
- instituirea Agenției de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional;
- actualizarea cadrului normativ-juridic prin elaborarea și aprobarea regulamentelor de funcționare a instituțiilor preșcolare, de organizare obligatorie a pregătirii copiilor către școală de la vârsta de 5 ani, de funcționare a instituțiilor de tip grădiniță – școală primară;
  - au fost elaborate Curriculumul de educație timpurie și preșcolară (pentru copii de 0-7 ani) și Ghidul de implementare a curriculumului nominalizat;
  - au fost elaborate și editate Standardele de învățare și dezvoltare pentru copilul de 5-7 ani și Standardele profesionale naționale ale cadrului didactic, care au fost distribuite fără plată în toate instituțiile din țară;
  - a fost elaborat și pus în aplicare sistemul de monitorizare și evaluare a performanțelor sectorului de învățământ preșcolar, iar în sistemul de cartografiere a instituțiilor de învățământ a fost dezvoltată și integrată componenta instituției preșcolare;
  - au fost elaborate curriculumul, standardele și ghidurile de implementare;
  - materialele au fost editate și difuzate în toate instituțiile preșcolare;
  - au fost elaborate propuneri de modificare a cadrului normativ-juridic ce au drept scop facilitarea accesului copiilor cu nevoi speciale la servicii calitative de educație și dezvoltare timpurie.

2. asigurarea instituțiilor cu materiale didactice moderne:

- au fost editate cărțile „Delia merge la școală” și „Acasă”. Materialele respective au fost distribuite fără plată tuturor grădinițelor din țară. Sunt în curs de elaborare cărțile „Prietenii mei” și „Căsuța din copac”.

3. îmbunătățirea formării profesionale a cadrelor didactice:

- crearea centrelor de mentorat în domeniul educației și dezvoltării timpurii, instruirea formatorilor de mentori de nivel național și local și demararea activităților propriu-zise de mentorat;
- a fost implementat modelul de mentorat în formarea continuă a cadrelor didactice din învățământul preșcolar;
- au fost deschise centre de mentorat în toate raioanele țării;

- a avut loc instruirea a 30 de mentori naționali, 260 de mentori locali și 40 de inspectori;
- au fost instruite 8,8 mii de cadre didactice din învățământul preșcolar pentru implementarea curriculumului și a standardelor de educație și dezvoltare timpurie;
- au fost instruiți 100% inspectori de la direcțiile raionale de învățământ la toate subiectele oferite educatorilor;
- au fost dotate toate instituțiile care formează cadre în domeniul educației timpurii cu documentele de politici (Curriculum de dezvoltare timpurie a copiilor, Standarde de dezvoltare a copiilor de la naștere la 7 ani și Standarde de dezvoltare profesională a cadrelor didactice);
- au fost elaborate și distribuite curriculumul pentru formarea continuă a cadrelor didactice și ghidul metodologic pentru aplicarea curriculei;
- au fost dotate toate instituțiile care prestează servicii de formare continuă în domeniu cu documentele de politici.

4. crearea și consolidarea parteneriatului cu părinții:

- au fost realizate consultări publice cu părinții care au copii mici, cadrele didactice și manageriale din 43 de centre comunitare referitor la oportunitatea școlii părinților și a fost dedusă necesitatea realizării unor programe de educație parentală la nivel de comunitate/instituție pentru îmbunătățirea practicilor parentale de îngrijire, educație și protecție a copilului mic;
- în cadrul proiectului „Îmbunătățirea accesului la servicii de educație timpurie de calitate pentru cei mai dezavantajați copii din Republica Moldova” (2011-2013), au fost organizate 43 de ședințe informative cu elemente de training cu participarea a circa 1400 de părinți din 43 de centre comunitare deschise, susținute de experți naționali în domeniu. Au fost abordate subiecte axate pe probleme ce țin de sănătatea, îngrijirea, educația și protecția copilului mic, cu impact de conștientizare a părinților despre importanța vârstei timpurii și a necesității stimulării dezvoltării copilului, implicarea proprie în creșterea și educația copilului.
- au fost elaborate 4 broșuri (tiraj 750 exemplare fiecare) pentru părinții care au copii mici și au fost distribuite în 55 de instituții preșcolare: „Comunicați cu copilul Dumneavoastră”; „Exersați împreună cu copilul Dumneavoastră gândirea critică”; „Jucați-vă împreună cu copilul Dumneavoastră”; „Citiți împreună cu copilul Dumneavoastră”;
- în cadrul aceluiași proiect au fost instruite 252 de cadre didactice din 55 de instituții preșcolare și 17 specialiști de la DR/MITS, responsabili pentru educația timpurie (100%), la modulul *Educație parentală*, în special metodologia de lucru cu părinții;
- mobilizarea comunităților în scopul revitalizării instituțiilor preșcolare, al instituirii centrelor comunitare în localitățile care nu dispun de instituții preșcolare, al consolidării bazei didactico-materiale a învățământului preșcolar.

5. crearea parteneriatelor educaționale:

- în cadrul campaniei de mobilizare comunitară „Ajută-l să crească OM MARE!” au fost create și instruite 87 de echipe comunitare, care au ca scop includerea copiilor din familii social vulnerabile și copiilor cu nevoi speciale în programe de educație timpurie.

6. diversificarea serviciilor educaționale pentru copiii până la 7 ani:

- dezvoltarea și modernizarea rețelei de instituții de educație timpurie în anul de referință a demarat procesul de pilotare a trei modele educaționale comunitare pentru copiii de până la 3 ani în 10 instituții, preponderent din mediul rural;

- lansarea în 10 localități rurale a procesului de pilotare a serviciilor destinate copiilor cu vârsta de până la 3 ani, concepute conform metodologiei UNICEF/UNW;

- 2 grădinițe au fost dotate cu echipament pentru reabilitarea copiilor cu cerințe educaționale speciale și autovehicule pentru transportul acestor copiii la centrele deschise;

- în scopul alocării de granturi pentru crearea centrelor educaționale de alternativă, a fost organizat un concurs al localităților care nu dispun de grădinițe; la concurs au participat 73 de localități, din ele fiind selectate 50 de localități. În localitățile selectate, în acest an, au fost deschise și dotate 25 de centre;

- în cadrul campaniei de mobilizare comunitară „Ajută-l să crească OM MARE!” au fost create și instruite 87 de echipe comunitare, care au ca scop includerea copiilor din familii social vulnerabile și copiilor cu nevoi speciale în programe de educație timpurie.

7. asigurarea mediului pentru educația de calitate:

- în vederea perfecționării cadrului normativ și de politici privind educația timpurie, Ministerul, pe parcursul anului 2013, a prezentat propuneri pentru revizuirea *Regulamentului sanitar privind normele de igienă pentru unitățile de învățământ preșcolar*. Ultima variantă este în lucru la Ministerul Sănătății;

- în baza necesităților sociale ale localităților și a concluziilor evaluării tehnice a edificiilor din raioanele eligibile, au fost selectate și revitalizate 46 de grădinițe, pentru renovarea fiecăreia din ele fiind acordate circa 50 mii USD;

- au fost deschise 40 de centre comunitare pentru copii și părinți și 2 centre-pilot pentru copii cu dizabilități;

- au fost dotate cu cărți, jucării, jocuri didactice, mobilier 507 grădinițe, costul echipamentelor procurate fiind, inclusiv în campania „Ajută-l să crească Om Mare”, de circa 4,2 mil. USD;

Potrivit informației prezentate Institutului de Politici Publice din Republica Moldova de către de L. Sclifos în luna iunie 2014, în curs de implementare în anul 2014 erau următoarele acțiuni:

- Acordarea sprijinului metodologic pentru creștere profesională la locul de muncă prin servicii de formare și mentorat cadrelor didactice din domeniul educație timpurie.

- Dotarea tuturor instituțiilor preșcolare din țară cu materiale didactice, cărți pentru copii, literatură metodică pentru cadrele didactice și pentru părinți.

- Pregătirea calitativă a copiilor pentru școală prin aplicarea unui instrument de monitorizare a acestui proces.

- Aprobarea *Ghidului pentru lucrul cu părinții*.

- Crearea și instruirea, în baza acestui Ghid, a celor 1 016 echipe comunitare constituite din educatori, asistenți medicali și asistenți sociali, care vor promova importanța incluziunii și a educației timpurii la nivel de comunitate.

- Elaborarea unei Strategii integrate de formare a competențelor parentale și a programelor de educație parentală.

- Elaborarea a 5 cercetări acționale în domeniul educației timpurii.

Informația prezentată în documentele studiate demonstrează rezultate importante realizate de Republica Moldova la aspectul „calitate” în domeniul educației timpurii. Este îmbucurător să constatăm că acțiuni de dezvoltare a educației de calitate au fost întreprinse nu numai la nivel de politici educaționale. Schimbarea se înregistrează și la nivelul executanților centrali, care au reușit să organizeze și să elaboreze cele mai importante instrumente de orientare și evaluare, să dezvolte bune practici de pregătire profesională a cadrelor didactice, dar și local, în instituțiile educaționale, unde s-au realizat acțiuni de îmbunătățire a calității mediului, asigurarea cu materiale didactice, crearea parteneriatelor educaționale, a parteneriatului cu părinții, dezvoltarea școlilor parentale, diversificarea serviciilor de educație timpurie.

De menționat tendințele de dezvoltare a educației incluzive, apariția instituțiilor de educație timpurie adaptate pentru a integra și copii cu CES.

Conchidem că în Republica Moldova sunt depuse eforturi susținute la toate nivelurile întru creșterea calității educației timpurii, ceea ce va conduce la realizări importante. Este important să menționăm practicarea proiectelor ca o metodă eficientă de soluționare a problemelor.

Propuneri. Considerăm că printre serviciile care se dezvoltă ar trebui inclusă și asistența psihologică, care există doar ca excepție în instituțiile de educație timpurie.

E necesar să fie încurajată și susținută dezvoltarea capacității de incluziune a instituțiilor de educație timpurie. Cu cât mai devreme copilul care se află în dificultate începe să frecventeze grădinița împreună cu alți copii, cu atât mai mari sunt șansele de integrare școlară și socială și mai mici cheltuielile pentru școlarizare.

La fel, trebuie încurajate practicile de implementare a TIC în instituțiile de educație timpurie, în primul rând ca instrument pentru management și pentru asistarea procesului educațional, iar în grupurile de 5-7 ani TIC pot fi introduse și ca obiect de învățare, în formă de joc sau pentru manipulări simple cu cuvintele, cifrele, imaginile, pentru a dezvolta reprezentări și atitudini.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

- Creșterea economică, reducerea sărăciei și ameliorarea situației din sfera socială, creșterea cotei cheltuielilor pentru învățământ față de PIB, majorarea salariilor angajaților din educație, alocarea de către Guvern pentru anii 2011-2014 a mijloacelor suficiente pentru crearea premiselor favorabile de dezvoltare a sectorului în conformitate cu prioritățile formulate în Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” – toate acestea s-au soldat cu progrese semnificative în domeniul educației, în general, și al educației timpurii și învățământului preșcolar, în particular.

- Progresele obținute se datorează și perfecționării politicilor educaționale, documentelor legislative și normative în educație.

- Lansarea în sectorul educației timpurii a mai multor proiecte finanțate de parterii de dezvoltare a contribuit substanțial la progresele obținute, în special în domeniul educației timpurii și al învățământului preșcolar.

- Se poate afirma că în Republica Moldova a fost constituită baza politică și de drept pentru asigurarea accesului la educație, a îmbunătățit calitatea educației și pentru a consolida relevanța educației. Din acest punct de vedere, legislația Republicii Moldova coincide cu documentele internaționale care se referă la accesul la educație de calitate și la care a aderat Republica Moldova.

În documentele examinate sunt reflectate și anumite constrângeri în domeniul educației și dezvoltării timpurii a copilului:

- nu este soluționată problema instituțiilor preșcolare în localitățile rurale de dimensiuni mici (9% din numărul total de localități);

- există un deficit substanțial de locuri în instituțiile preșcolare din municipiul Chișinău;

- degradarea clădirilor, a bazei materiale și didactico-metodice a grădinițelor închise și a celor care activează în regim sezonier;

- condițiile nesatisfăcătoare din multe instituții preșcolare care funcționează: condiții igienico-sanitare precare, lipsa sau insuficiența materialelor ilustrativ-didactice, jucăriilor, mobilei;

- discrepanțe mari între copiii care frecventează instituțiile preșcolare în mediul urban și cei din mediul rural, atât în ce privește accesul la diferite resurse, cât și în ce privește condițiile de educație, calificarea cadrelor didactice, posibilitatea participării la diferite activități extracurriculare;

- majoritatea cadrelor didactice și tehnice sunt pregătite după programe profesionale depășite;

- agresiunea verbală și fizică sunt fenomene prezente în toate instituțiile educaționale, inclusiv cele de educație timpurie. Limbajul inadecvat al unor cadre

didactice și comportamentul acestora se resimte în experiențele relatate de către copii. Conflictul dintre copii degenează în violențe fizice;

- mecanismele și criteriile de avansare profesională a candidaților la susținerea gradelor didactice sunt bazate, în mare parte, pe vechimea în muncă, pe prezentări de documente, și nu pe performanțe reale;

- lipsa unor proceduri sigure și clare de evaluare și implementare a standardelor de dezvoltare a copiilor de la naștere până la 7 ani, a standardelor profesionale pentru cadrele didactice din educația timpurie, a curriculumului și ghidurilor, fapt ce afectează calitatea educației timpurii;

- bugetul limitat și gestionarea ineficientă la nivel local a resurselor alocate pentru învățământul preșcolar;

- impedimente de ordin normativ-juridic în dezvoltarea parteneriatelor publice-private, în prestarea de servicii educaționale destinate copiilor de vârstă preșcolară;

- lipsa unor baze normative pentru constituirea unui parteneriat real între instituțiile prestatoare de servicii educaționale și părinți.

Modificările în sistemul de finanțare și în sistemul managerial în domeniul educațional **sporește importanța administrației locale** în dezvoltarea și soluționarea problemelor ce se referă la educația timpurie și învățământul preșcolar.

- Este necesar ca documentele strategice de politici educaționale să se reflecte în planurile direcțiilor raionale/municipale de învățământ, ale unităților școlare, nu în formă de citat, dar fiind concretizate și adaptate în conformitate cu nevoile consumatorilor de servicii educaționale.

- Se recomandă activizarea administrației publice locale, intensificarea eforturilor ei în implementarea politicilor educaționale, valorificarea autonomiei instituțiilor de învățământ și a parteneriatului cu părinții.

- Este necesară perfecționarea procesului de monitorizare a implementării reformelor, astfel ca ele să se bazeze pe informații relevante și obiective.

- În scopul implementării în sistemul educațional din Republica Moldova a bunelor practici educaționale internaționale, se recomandă extinderea colaborării cu partenerii de dezvoltare, în special în domeniul educației timpurii și al educației inclusive.

- Diversificarea și dezvoltarea serviciilor educaționale în localitățile rurale, astfel ca ele să răspundă necesităților consumatorului.

- Calitatea educației este influențată de nivelul pregătirii cadrelor didactice, care implică atât cunoașterea programelor și metodelor, cât și motivația, atitudinea pozitivă față de profesie și copii, tendința spre succes, starea moral-psihologică. Cadrele didactice ar trebui să cunoască mai profund problema accesului la educație, importanța ei, problema calității și relevanței educației, alte aspecte ale politicii educaționale; aceasta este una dintre căile de motivare a cadrelor didactice, dar și o necesitate pentru proiectarea și realizarea activității lor profesionale.

- Cunoașterea politicilor educaționale, a documentelor legislative și normative referitor la procesul educațional este o obligație a cadrelor didactice, nu numai a managerului instituției.

- Problemă-cheie ce necesită soluții este pregătirea cadrelor didactice. Este necesară motivarea tinerilor talentați pentru cariera pedagogică prin asigurarea nu doar a salariilor, ci și a condițiilor de muncă decente, a oportunităților de creștere personală și profesională, dar și **promovarea prestigiului profesiei în societate**.

- Tematica și experiențele de învățare ar putea să fie orientate direct spre soluționarea de situații-problemă reale din activitatea profesională. Totodată, trebuie schimbată radical metodologia învățării adulților, orientând-o spre formarea de competențe.

- Se impune reforma capitală a formării psihologice inițiale și continue a cadrelor didactice, includerea printre obiectivele de formare a atitudinilor profesionale față de părinți și copii, a competențelor de comunicare cu consumatorii de servicii educaționale.

- Este absolut necesară eliminarea unor fenomene care se mai înregistrează în instituțiile educaționale: corupție, violență, atitudine discriminatorie față de copii. În această privință este necesară implicarea mai energică, pe toate căile posibile, a administrației locale, a societății civile, a părinților.

- Evaluarea nivelului de pregătire a cadrelor didactice solicită modificări radicale. O evaluare care poate prezenta situația reală conduce spre revederea tuturor aspectelor procesului educațional, impunând măsuri de redresare a situației. Totodată, este necesară încurajarea pe toate căile a cadrelor didactice talentate și excluderea din educație a persoanelor incompetente.

- Este necesară revederea formării inițiale a cadrelor didactice, care trebuie instruite privind aplicarea în practică a unor metode de predare care ar conduce la stimularea dorinței copiilor de a cunoaște.

- Implicația părinților în activitățile școlii se limitează cel mai des la participarea la adunările părintești și la contribuțiile financiare pe care le oferă. Asociațiile părintești contribuie semnificativ la îmbunătățirea condițiilor de studiu ale copiilor, dar ar trebui să se implice în procesul decizional, procesul de dezvoltare a unității/unităților educaționale, în activitățile ce vizează creșterea accesului, relevanței și calității educației.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Anghel, G. M. *Importanța TIC în educație*, prezenti.com/nl0qefui0fke/importan-ta-tic-in-educatie.
2. BNS, *Anuarul statistic al Republicii Moldova. 2013*.
3. Baci, S. *Teoria și metodologia managementului calității în învățământul superior*. Teză de doctor habilitat în pedagogie, 2013.
4. Baci, S. *Managementul calității în învățământul superior*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2010.
5. Baci, S. *Managementul instituției școlare. Ghid de formare profesională a cadrelor didactice*. Chișinău: Știința, 2007.
6. Baci, S. „Responsabilități instituționale referitoare la promovarea politicilor de asigurare a calității”. *Analele științifice ale Universității Cooperatist-Comerciale din Moldova*. Vol. VIII. Chișinău: Editura UCCM, 2011, pp. 201-206.
7. Baci, S. *Support metodologic pentru evaluarea academică*. Chișinău: ASEM, 2010.
8. Bolboceanu, A. *Viziunea comunității academice asupra calității învățământului superior în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, <http://www.ipp.md/public/files/Publicatii/2007/>
9. Cara, A. și S. Baci, E. Pregar, V. Chicu, I. Achiri. „Activitatea actorilor implicați în procesul educațional la nivel de unitate școlară”. În *Încă un pas în educație. Culegere de articole științifico-metodice*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2002, pp. 62-72.
10. Cara, A. și V. Guțu, A. Gremalschi, R. Solovei, S. Baci. *Standarde de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul secundar general*. Chișinău: Cartier, 2007.
11. Callo, T. „Abordarea problematologică ca semn al calității în educație”. În *Calitatea educației: teorii, principii, realizări. Materialele Conferinței Științifice Internaționale IȘE. Partea II*. Chișinău: CEP USM, 2005, pp. 34-39.
12. *Constituția Republicii Moldova*, 1994.
13. Codul educației al Republicii Moldova. *Monitorul Oficial*, nr. 319-324, 24.10.2014.
14. Cojocaru, V. Gh. *Calitatea în educație. Managementul calității*. Chișinău, 2007.
15. Constantin, L.-V., Dinica, L. „Eficiența utilizării TIC în procesul instructiv-educativ”. Conferința Națională de Învățământ Virtual, ediția a IV-a, 2006, Inspectoratul Școlar al Municipiului București, fmi.unibuc.ro/cniv/2006/
16. Convenția cu privire la drepturile copilului, 1990, www.unicef.org/moldova
17. UNICEF. *Defining Quality in Education*, 2000, <http://www.unicef.org/education/files/QualityEducation.PDF>

18. IPP. *Documentarea experienței în domeniul dezvoltării timpurii a copilului și implementării Proiectului „Educație pentru toți - Inițiativa de acțiune rapidă” în Republica Moldova*. Chișinău, 2009.

19. Comisia Prezidențială pentru Analiza și Elaborarea Politicilor în Domeniile Educației și Cercetării. „Educație și cercetare pentru societatea cunoașterii”. București, 2008, a se vedea: http://www.presidency.ro/static/ordine/Educatie_si_Cercetare_pentru_Societatea_Cunoasterii.pdf (accesat 3.12.2014).

20. Iosifescu, Ș. (coord.). *Management educațional pentru instituțiile de învățământ*. București: ISE-MEC, 2001.

21. Istrate, O. „Efecte și rezultate ale utilizării TIC în educație”. Conferința Națională de Învățământ Virtual, ediția a VIII-a, „Tehnologii moderne în educație și cercetare”, 2010, http://www.academia.edu/3356979/Efecte_si_rezultate_ale_utiliz%C4%83rii_TIC_%C3%AEn_educatie (accesat 5.12.14).

22. Planul național de acțiuni pentru implementarea reformei structurale în educație, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 113, 12.07.2011, art. 552.

23. Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 30-33, 13.02.2009, art. 127.

24. Platon, C. *Evaluarea calității în învățământul universitar*. Chișinău. 2005.

25. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 114-16, 11.07.2011, art. 523.

26. *Raport comun cu privire la realizarea Strategiei și a Planului consolidat de acțiuni 2011-2015 în sectorul educației*. Chișinău, 2014.

27. *Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015*. Aprobata prin Ordinul Ministrului Educației nr. 849 din 29.11.2010; *Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011-2015)*. Aprobata prin Ordinul Ministrului Educației nr. 849 din 29.11.2010.

28. „Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva scolii prietenoase copilului”, Ordinul ME nr. 970, 11.10.13.

29. Strategia națională de dezvoltare „Moldova-2020”, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 245-247, 30.11.2012.

30. Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. Chișinău, 2014, <http://edu.md/ro/strategia-educa-ie-2020/>

31. Scifos, L., *Rezultate în domeniul educației timpurii grație proiectelor „Educație pentru toți – Inițiativa de acțiune rapidă” și „Parteneriat Global pentru Educație”*. Chișinău: IPP, 5 mai 2014.

32. Sandu, M. *TIC în educație*. prezi.com/-qpmeef-gf2j/tic-in-educatie, postat 18 iunie 2013.

33. Şavga, L. et al. *Concepția sistemului de management al calității în instituțiile de învățământ superior*. Chișinău: Dep. Ed.-Poligr. al ASEM, 2006.

34. Trucano, M. *Knowledge Maps: ICT in Education*. Washington, DC: infoDev / World Bank, 2005, disponibil pe <http://www.infodev.org/en/Publication.8.html>

35. Velea, S. *Școala prietenoasă copilului. Raport de evaluare externă a Inițiativei „Școala prietenoasă copilului” (2007-2011)*. Republica Moldova. Chișinău, mai 2012.

36. Шишов, С. Е., Кальней, В. А. *Мониторинг качества образования в школе*. Москва, 1998.

37. *Управление качеством образования. Практикоориентированная монография и методическое пособие*. Под ред. М.М. Поташника. Москва: Педагогическое общество России, 2000.

38. Соколов, В.М. *Основы проектирования образовательных стандартов (методология, теория, практический опыт)*. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1996.